

TURISTASÁGI, FÜRDŐÜGYI ÉS NÉPRAJZI FOLYÓÍRAT.

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESETŐJE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A természet játécai Erdélyben.

Irta: *Hanusz István.*

Első sorban a szikla-alakulások bizarr formái azok, melyek foglyú ejtik az utazó szemét, ha a Királyhágón át a »bérczes hazá«-ba zárandokol. Azok merevsége és viszonylag változatlansága a legmegkapóbb illúziók okozójává lesz, midőn az élő természet vagy az emberi művészet tárgyait tünteti fel hasonlatosságával. A kinek némi hajlama is van a turistaságra, egyes alakulásokat azonnal idealizált formákban fog fel, de gyakran nem is kell azok felismeréséhez fantázia, önkényt adják az eszmét, a gondolatot magok a néma, holt szirtek. Van ilyen számtalan sokféle a földtekén, de itt természetesen csak az erdélyrészi jelenségekkel foglalkozunk.

A *Retyezát*, Erdély egyik déli őrszeme, olyan külsőt öltött, hogy legyalult (retjezát) nevet adtak neki az ottlakó oláhok. A görgényi völgy egyik magánosan álló kősziklája egészen olyan külsejű, mint valamely embernek egyenest feltartott karja. Imitáló képződés az *Ünőkő* közelében a Verfu omuluj (embercsúcs) és a székelyek *Piliské*-je; az Ünőkő szomszédságában meredő Cisia hegy gerincze pedig kicsorbult élű kést juttat eszünkbe. A keleti Kárpátok Korongyis nevű hegycsúcsa orr alakot mutat.

Szász-Régen tájékán nem messze Vécstől vannak sziklák az elporladás minden alakulásában, s van köztük szétomló torony, bedüléssel fenyegető fal alakját mutatja. Kis-Disznódon a roskadásnak indult vár főtérén egész tömeg kőgolyó van felhalmozva, hegyi patakok, síók görgető munkája esztergályozta kerekre; hajdan háborús időkben minden vőlegény köteles volt egyet oda hozni, mielőtt aráját haza vitte. Ilyen kőgolyót Szegednek Kolozsvár egész csomót küldött 1879-ben a vízár után s azok a Stefánia-sétatéren vannak elhelyezve, némelyikök 70—80 cm. átméretű. A háromszögű *Nagy-Királykő* oly meredek a Bárczaságban, mintha csak óriás választotta volna el egyetlen rettentő csapással szakgatott falait a a gömbölyű *Kis-Királykő*-től. Mint valami összezsugorodott törpe látszik a *Buces* mellett balról a széles hátú *Nagy-Kőhavas* (Peatra mare.)

Izgatják ezek és a hozzájuk hasonlók a föld népe képzeletét s az hozzájuk mondákat, regéket, legendákat köt; történeti hűség szempontjából csekély az értékök, de mint az öserejű költészet mesterkéletlen ragyogású igaz gyöngyei megérdemlik a felfűzést.

Fogaras vidékén van Vajda-Récse határán a Bábaköve. Úgy tartja felőle a népmonda, hogy Brassótól nem messze a Királykőn tündérek laktak és egyikök nagyon szép leány volt; a Feketehalmon pedig, hol a sziklacsúcs ma is várszerű szögletekben végződik, lakott a fekete királyné, kinek fia beleszeretett a tündérbe, de mivel az nem viszonzta, a fiú elhalt bánatában. A bánatos anya boszorkányos tudományával kővé merevítette a hajadont, kinek magasan felnyúló alakja Bábaköve nevet visel ma is.

Bánát és Erdély határán az almási hegységben álló kőcsoport egy banyát ábrázol, ki ártatlan menyét üldözött; ugyanott van kővé meredve szívtelen fia nyájával együtt. Szintén a bánáti és erdélyi határon áll egy másik kőszikla csoport, kővé vált királynak tánczó egész udvara; a lovagokat mind a királyleány tánczolta halálra, de ő rajta csak a sátán birt kifogni, miért halálig tánczolta kővé változott a királykisasszony is.

A korondi *Hollókő* sziklatömb felől azt tartja a rege, hogy tündérek ejtették el, midőn éj idején *Tartód*-ra akarták szállítani. Felőle *Orbán* Balázs is szól. Más verzió szerint *Tartód* nevű rossz tündér számára vasrúdon hozták azt a követ cselédei a végből, hogy vele *Firtos*-nak, a jó tündérnek várát össze zúzzák. Ördögútja néven ismeretes egy nyaktörő ösvény Szováta és Parajd között; ezen szokta a regebéli Rapsonné a szeretőjét látogatni. Egy izben cifrán fizette ki kocsisát a szép asszony, kinek egész hegy arany és egész völgy ezüst volt a szegődsége: mikor pedig kitelt az esztendeje, újja hegyére tett a menyecske egy aranyat, a tenyérébe pedig egy ezüst pénzt s azzal elégitette ki kocsisát, ki maga a gonosz lélek volt; erre az megharagudott, felszakgatta a völgy szikláit a legvadabb módon.

A tordai hasadék legendája Szent-László király nevéhez fűződik. Midőn ugyanis Erdélyben a kunok portyázó csapatait a hős király hevesen üldözi vala és visszafordultában azt veszi észre, hogy társai elmaradottak s a kunok egyik csapata egészen a nyomában van: menekülésre gondol, de a lova fáradt, az ellenség pedig közel volt. Ekkor Istenhez fohászkodik fel s ime szétvált a hegy közte és üldözői között, azok álmélkodva nézik a csodát, a megmenekült László pedig leborulva ad hálát szabadulásáért. E monda más változatban is fogog Garay és Tompánál, mondja Pintér Kálmán.

A Retyezát sajtáságosan lemetszett alakját úgy magyarázza ki a nép regéje, hogy Erdély földjének egykoron hatalmas fejedelme felosztotta országát fia es leánya közt. Midőn örökségüket ki akarták mérni, felment a fiú a Retyezátra, a leány pedig a Hargitára; de a mint látta, hogy szebb a bátyja osztályrésze, irigységből óriási ekét hajtott feléje, lemetszette vele a hegy csúcsát és azért visel az ma is *legyalúlt* nevet oláhuł.

Mondai elem az is, mit *Fósika* Miklós Villám regényhőséről az »Abafi«-ba beleszótt, hogy szekeren vonúlt be a Csetátye Bóli barlangba és útnyoma maiglan sem veszett el. Szent-László király lovának patkó-nyoma maradt Torda város területén egy bérczeten. A Lófó-forrás meg a kaláni fürdő párkányzatára ugrott tündérnek a nyoma. Az *Érdy-codex* szerint Erdélyben »nagy szép kútfejek vannak, kifolyván azok, kiket Szent király Úristentől nyert a népnek szükségekre, kik körül még léteznek Szent királynak lába nyomai.«

Brassó mellett a Czenkhegyen *Salamon* király patkója helye maradt fenn; eredetét *Hunfalvy* Pál a népmonda után úgy mondja el, hogy erre indúlt a király a görög császár ellen haddal, de mielőtt a tömösi szoroson kiment volna elásta koronáját. Csataát veszítve Tirnovába menekült a bolgár czárhoz és segítség-adásra kérte; meg is tette volna az, de nem volt rá való pénze. Eszébe jutott ekkor Salamonnak, hogy elásott koronájából egy-két drágakő is nagy kincset ér, elindúlt tehát felkeresésére; hosszú bolyongás után húsvétot követő kedden föltetszett végtére előtte a Tompa-hegy, a mai Czenk, de nagy mélység tátongott előtte s mivel annak megkerülése hosszú lett volna, neki ugratott lovával, de ott maradt annak a patkónyoma a kőben.

A kőpénzek (Nummulit) eredetét Szent-László nevéhez fűzi a legenda. A szentkirály ugyanis a *Kapols* vezérrel Erdélybe tört kunokat (az *Érdy-codex*ben gonosz tatárokat) megveri és üldözni kezdi, a kunok azonban, hogy a magyarok figyelmét magokról elhárítsák, nagy bőséggel hányják vala el a pénzt és ezüst marhát. Ezt látván Szent-László, Istenhez fordúl segedelemért, mire csoda történik, az elszórt pénzdarabok és ékszerek kő-

vé változának, minek bizonyosságát vallják mind a mai napiglan is, kik Erdély felé mennek.

Beythe ezt a mondát Clusius »Stirpium nomenclator Pannonicus« című növénytani munkájában következőleg tartotta fenn: A tatároktól egész Magyarországból kiüldözött László Erdélybe menekült és Kolozsvárt egy igen vagyonos mészárossal lépett barátságba, még keresztkomája is lett; később ennek segítségével, mivelhogy ez a rávaló költséget megadta, újra megtámadta László a tatárokat és elvette tőlük egész Magyarországot. E futásukban a tatárok, hogy a sarkukban előnyomuló magyarokat késleltessék, összeharácsolt aranypénzeiket szétszórták, de megnyerte imájával László az Istentől, hogy az aranyok kövekké változtanak.

E miatt a laposra kopott, kerek kövületeket, melyek nagy számmal kivált a Királyhágón túl fekvő kisebbik magyar hazában le lehetők, *Szent-László király pénzének* nevezi a föld népe. A kolozsvári kegyes tanítórendi társház udvarparkjában annyi volt 1883-ban, hogy akár zsebét tölthette meg velök a természeti ritkaságok kedvelője. Erdély nummulitjairól nagy apparátussal írt *Vutskits* György a Kolozsvárt megjelenő »Orvos-természettudományi Értesítő« természettudományi szakában (1883. évf. 89—142. l.) mondai részével *Pintér* Kálmán foglalkozott a budapesti IV. kerületi kath. főgymnasium 189 $\frac{1}{2}$ iskolaévi *Értesítő*-jében.

A természet játékaiknak imitáló tulajdonsága felismeréséhez turista-szem szükséges, a másé hidegen halad át a legfelölőbb különlegességeken is, de egyúttal a vele járó magasabb élvezet híjával. Goethe szerint nem hiányzanak é göröngyös földtekén a legsajátszerűbb alakképződések, de a ki rájuk bukkant, ne fordítson azonnal odább, mint valamely könyvben, ha futólag belepillantott, sőt legeltesse a szemét rajtok, mert megérdemlik a természet szép imitáló játéka. Az osztályozó, rendező tudós szemüvegét se vigye be a barlangok titokzatos homályába, mert kiméletlenül letörli azt az üde himport, az illuziót, mely a természet alkotásaiban való gyönyörködésnek egyik leghatalmasabb emelője.

Hunyadmegyei vasbánya-telepek.

Az E. K. E. hunyadmegyei osztályának kirándulása.

Irta: *Hajduczki József.*

— 3 képpel. —

Ideges türelmetlenséggel várta Déva városának sok szép hölgye s pezsgővérű fiatalága a f. év június másodikát, mely napra hunyadmegyei osztályunk a govásdia-gyalári kirándulást tervezte. Napokkal előbb már ez

foglalkoztatott mindenkit, ez volt az általános beszéd tárgy, s e kirándulás tervezete adta meg a tárgyat és oldotta fel nyelvét fiatalságunk ama tagjainak is, kiket eddig szófukaroknak ismertünk. Hunyad megyében szerte-küldött meghívókra 64-en jelentkeztek, köztük Déváról 21 nő és 27 férfi; e népes kiránduló társaság összetoborzása azonban nem ment oly könnyen.

Az indulás június hó 2-án reggeli hat órára volt kitűzve. Az aláíratkozottak közül csak három fiatal ember nem jelent meg a kitűzött helyen és időben, kik le is maradtak, de azután annál gyorsabban üldözték külön fogadott fiakkereken a Vajda-Hunyad felé robogó turista-menetet. 7 óra 45 percz volt reggel, midőn a végnélküli s útközben még inkább megszaporodott kocsisort br. *Jósika* Lajos osztály-elnök Vajda-Hunyad előtt az együttes bevonulás végett megállította. A »Hunyadi-vár«-hoz címzett vendéglő előtt leszállva *Schallát* József bányatanácsos, *Allender* Henrik és *Markus* Ferencz vasgyári főmérnökök fogadták a már közel 70 tagból álló társaságot s vezették azonnal a kohók, sodronypálya s vasgyár megtekintésére. Két órai idő állott csupán rendelkezésünkre s ez alatt megkellett nézni a vasipar e bámulatra méltó telepén kívül Hunyadi János egykori várkastélyát is, melyet azonban a kiránduló társaságnak csak ama töredéke tekinthetett meg, mely még eddig nem ismerte teljesen, vagy épen nem is látta.

A vajdahunyadi vasgyár a város belterületének tekintélyes részét elfoglalja műhelyeivel, üzemi és kezelési épületeivel. E telep a piski-vajdahunyadi vasúttal és a vádudobri-gyalár-vajdahunyadi kötélpályával áll szervi összefüggésben. Vajdahunyad főleg *nyersvas*-termeléssel foglalkozik, mellékesen öntésszettel és újabban *folytvas*- vagyis aczélgyártással. Vajdahunyadon üzemben van három magas olvasztó, az öntőmű, a Martin-kohó, a teljesen berendezett gépműhely és az asztalos műhely. A telepen naponként 10-12 vagon nyers vasat termelnek. A képünkön is látható nagy olvasztók számos segéd- és mellékberendezésekkel tartatnak üzemben, melyek között különösen lényegesek a fúvógépezetek, léghevítők s a vízvezetékek.

A Martin-kohóban a nagy olvasztók terményeinek egy részéből pótló anyagok keverése és kohósítása mellett évenként mintegy 70,000 métermázsa aczéltuskót gyártanak, melyekből a legnagyobb méretű lemezek és tartányok készülnek Felső-Magyarországon Zólyom és Brezó öntődéiben. A Martin-kohók épülete impozáns nagy terjedelmű és jóformán egészen vasból épült. Az épület magában foglalja a gázfejlesztők egész sorát, az előmelegítőket, a tüzelő anyagot előkészítő műhelyt, a kis Bessemer-telepet és azzal kapcsolatos segédgépeket és hidraulikus berendezéseket. A többi műhelyekben számos segéd- és munkagépeket te-

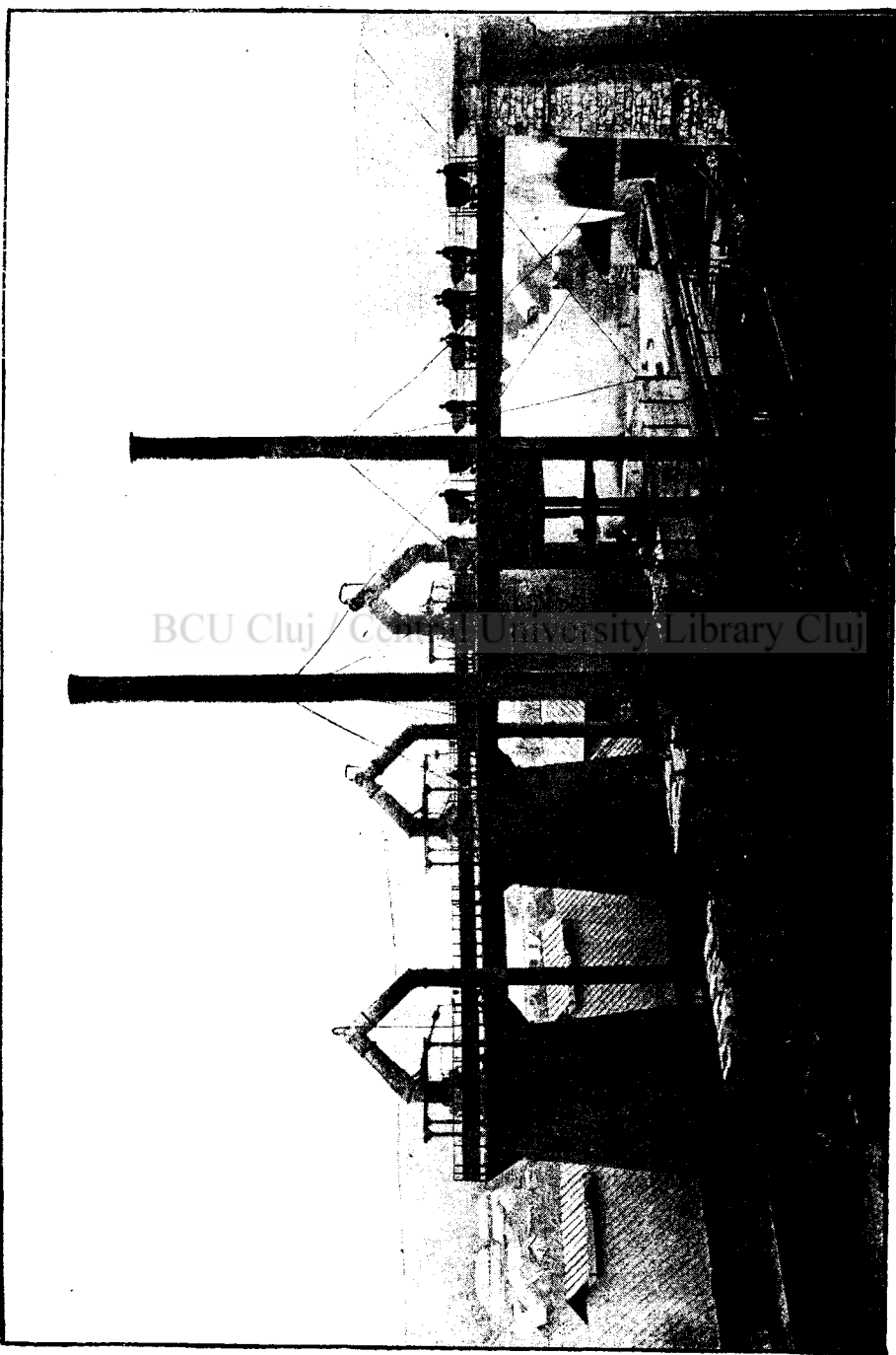
kintettünk meg, melyek mindegyike az emberi erő kimélésére, pontos és gyors munka végzésére van rendelve.

A vajda-hunyadi vasgyár a 80-as évek elején épült és a Csernavölgy évezredes vaskohászatának fennálló és virágzó telepe, mely a Vajdahunyadtól—Ruszkáig elterülő kifogyhatatlan vaskincsekből fedezi ércszükségletét.

Tíz órára volt kitűzve a tovább utazás *Govásdiára* a magyar állam e másik vaskohó-telepére, mely Vajdahunyadtól mintegy 14 km.-nyire fekszik délnyugati irányban. A társaság azonban amint reggelijén túl esett, nem várta a továbbutazásra figyelmeztető jelszót, hanem kisebb-nagyobb csoportokra oszolva elfoglalta a Hunyadvár féle vendéglő előtti tért s indulni szeretett volna, mert mindenki tudta, hogy nagy és fáradságos útat kell még aznap megtennie. 10 óra után végre 19 kocsi telve kedélyes férfiakkal, vígan csevegő hölgyekkel, megindult a Cserna völgyén fölfelé Govásdiára, kirándulásunk tulajdonképeni első célpontja felé.

A govásdiai vasmű egy régi szerkezetű, de hatalmas vasolvasztóból áll, mely érczeit szintén Gyalárról nyeri. Az érczek vasútakon és két közbeigatott siklón át érkeznek a kohóval szemben fekvő gurítótkba, honnan apró tölcséres szekereken az olvasztóba kerülnek. A govásdiai kohó e század elején épült a runki és nadrábi-patak egyesülésénél, melyeknek vize a megfelelő erőt szolgáltatja a nagyobb gépek hajtására.

Govásdia felé vezető útunk nem volt a legkényelmesebb, mivel a sok eső miatt igen fel volt verődve, hanem azért lépésről-lépésre a hegyek szebb és szebb alakzatai tárultak elénk, melyeknek tövében haladt mindenhol útunk, sok helyt oly keskenyen, hogy két kocsi alig térhetett ki egymásnak. Elhagyva Alsó- és Felső-Felek községeket, melyeknek halárában a brassói társaságnak szintén hatalmas vashányái vannak, a runki-patak völgyébe fordultunk be, hol néhány km.-nyi út után a gyalári vashányákból Hunyadra vaskövet szállító sodronypályát pillantottunk meg, mely egy krl. fél km. széles völgy fölött vonul el oly magasban, hogy a rajta függve haladó *csillék* alólról csak kicsi pontoknak látszanak. Alig értük el Govásdiát, nyakunkba szakadt az eső, mely elől most a vasérczet tartalmazó legelső bányába menekültünk. Nem telt bele 5 percz, 70-en indultunk el a nadrábi érczetőtől kivezető 3,5 km.-nyi hosszú meredek hegyoldalon és szűk nyílásokon vezető bányavasúton. Vigan haladtunk tova. Elragadtatással szemléltük a folyton más-más képben elénk táruló vidéket, az alattunk mélyen kanyargó völgyeket, az azokat benépesítő s legalább egy hónappal elmaradt flórát, a virágjában most pompázó almafákat és fehér ünnepi lepelbe borult kőkény-bokrokat. Újból erősebben kezdett esni az eső s így értük el a *Retvisora* nevű szintet. Itt réműlet fogta el

A v ajda-hunyadi nagy olvasztók.

a társaság túlnyomó részét, midőn Schallát bányatanácsos és Kobiálka János mérnök urak egy 144 méter magas majdnem függélyesnek látszó sikló előtt megállottak s tudunkra adták, hogy most ezen fogunk felmenni. Hallottuk mi ennek híret már Déván is, de úgy ott, mint most, midőn előtte állottunk, tréfának tekintettük e szándékot, csak midőn szét-nézve láttuk, hogy egy zsákutczába kerültünk, kezdtük belátni, hogy itt más eset nem lehet, mint visszamenni, vagy felhajtani e szédítő magasba. Nem volt a társaságnak talán egy tagja sem olyan, ki siklón ne járt, vagy siklót ne látott volna, de mi a budai sikló ehhez képest — egy béka ugrás és ott a teljes biztonság érzete kizár minden aggályt, míg itt egy krlbl. 1·5 négyzetméternyi területű vaskerekkel ellátott deszka-lapra kellett ráállani, melyen korlátnak nyoma sem volt, csak egymást támogatva 8—10 ember, hogy szédültében valamelyik le ne zuhanjon az óriási mélységbe. Megvizsgáltuk azt a végtelen hosszúnak tetsző vékony sodronykötelet elég erős-e, megvizsgáltuk a pallódeszkát, mely arra volt hívatva, hogy rajta álljunk, megkérdeztük Kobiálka mérnök urat, ki a sodrony-pályának felügyelő mérnöke, nem szokott-e néha a kötél elszakadni, vagy legalább egyszer az életben szakadt-e már el, jó-e fent a gép, hát a kerek nem sikolhatnak e ki, egyszóval mindent megkérdezték a férfiak, csak a nők nem, ők nyugodtak voltak már, egykedvűen néztek egymásra és a siklóra, mely nekik kezdett tetszeni, mert megtalálták a mit vártak, a rendkívülit, az életveszélyest, s úgy látszott, nekik ilyen kellett. Hat csoportban ért fel az egész társaság, s természetesen emberhalál nem történt, mert a kötél el nem szakadt, le nem szédülhetett senki sem.

Ezután újból bányavasúton haladtunk 2·8 kilométert, mire ismét egy sikló előtt állottunk, mely az előbbinél még sokkal hosszabb volt és 280 méter magasságba emelkedett. Itt már nem szabadon álló pallódeszkákon, hanem vasköveket hordó bánya-waggonban, a hölgyek pedig szánka-alakú deszka alkotmányban emelkedtek fölfelé, mely körülmény némileg megnyugtatta a társaságot. Hét csoportban ért fel végre az egész társaság, melylyel elértük a bánya-szintet. Erre megint bányavasúton mentünk tovább s útunk egy 592 méter hosszú alagúton vezetett keresztül, mely oly szűk és alacsony volt, hogy nagyon vigyázva és nyugodtan kellett ülni, nehogy egy-egy kiálló vasszikla összezúzza az ember fejét, mely eshetőség ellen kedves elnökünk br. Jósika Lajos, az által biztosította magát, hogy egy csille fenekére ült. Koromsötétség borult a tunelben az egész társaságra; egy bányalámpa iparkodott ugyan némi derengő fényt árasztani, de azt a sötétség úgy el nyomta s a vonal hosszúsága oly hatástalaná tette, hogy mindnyájan a garde-de-dame intézmény lehetetlen volta felett viczelődünk. Az alagút közepén, az előzékenységében

A gyalári vashegy.
(Külművelet.)

páratlan tisztikar, *Buczek* gyalári bányamérnök úr egy transparentet helyeztetett el, »Isten hozott« felírással. A tunel végét az ifjúság zajos éljenzése közepette értük el s ezzel egyszermind a tulajdonképeni gyalári bányaműveletek területét. Mintha álomból ébredtünk volna fel, olyan volt a hatás a gyalári és govásdiai hegycsoport e másik oldalán s míg előbb hegy-hegy mellett, szűk s kanyargós mély völgyek, elmaradt flóra ragadta meg különösen figyelmünket; itt a szabad fenséges nagy természetben találtuk magunkat, egészen más növényzettel, meszire terjedő kilátással. Egy pillanat alatt repült át tekintetünk a Sztrigy és Maros széles völgyén, mérföldek vetettek csak határt látásunknak. A községek egész csoportja terült el a mélyen fekvő alantos völgyekben. Az idő kettőre járt délután. Ebéd előtt még a bányákat kellett megtekinteni. A többi közt a Bánfi-bánya-üreget néztük meg, melyben mintegy 30 munkás állott készen megtöltött aknáival. Borzalmas zajt támasztott e sok aknának egymásután való robbanása. Hogy mily óriási tömegekben van itt a majdnem teljesen tisztának látszó vas egymásra halmozva, és összefüggő hatalmas vashegyeket képezve, azt eddig ember még nem mérte, azért leírni sem lehet, de imponáló maga az a sejtelem is, melyet a már feltárt bányák szemlélete költ fel az emberben.

Az érczláncolat legnagyobb zöme tulajdonképen Gyaláron van, hol már a legrégebb időben jövesztették a nehéz kékes vasköveket, melyeket közvetlenül lelőhelyükön kohósítottak, a jelenlegi favédő apró kosarakban, melyek agyaggal betapasztva s egy kis kézi fúvóval felszerelve, képezték a múltban az első kohótelepet. Képzeltető, hogy az első üzem mily kezdetleges volt és mennyi sok nehézségbe ütközött. A régiek csakis az érczek zamatját tudták értékesíteni és primitív eszközeikkel nem is hatóhattak az ércztömsök mélyébe, legfeljebb oly helyeken, hol az ércz porhanyó volt. Nem lesz érdektelen a régi kohóműveletet vázlatosan ecsetelni, hogy képet nyújtsunk miként dolgoztak a régiek. A kemenczét, parázzsénnel megtöltötték és rövid ideig szárították, míg kimelegedett, azután érczczel és szénnel keverten megtöltötték s a hőt kézifúvókkal élesztették mindaddig, míg a kemencze alján előkészített űrben a mai fogalmunk szerinti nyers vas összegyűlt. E nyersvasat azután frissítették, azaz a híg nyersvasból lehetőleg minden szénenyt kiűztek és kemény kovácsolt vasat nyertek eredményül.

Miután az ily módon nyert kovács-vas egy darabban volt összegyűlve, a kemenczét mindannyiszor szét kellett bontani és a kohóépítést újból megkezdeni. A kovács-vasdarab alig egynehány kilogrammos volt és előállítására több napot vett igénybe. A régi kohászok nem is maradtak sokáig egy helyen, az ércz vagy szén elfogyta után máshelyen ütöttek

tanyát és építettek új kohókat. A múlt század végén már a kezdetleges telepítéseket lassan-lassan állandósították, oly helyeket keresve, hol az érczen és szenen kívül még a vízerőt részint a fúvók hajtására, részint a már akkor ismeretes hámorok hajtására tudták felhasználni. Ilyen állandó telep sok volt, de később eltűntek és neveik is feledékenységnek indultak, s csak egynehány utolsónak a neve volt okmányokból megtudható.

A gyalári vasbánya a kincstár tulajdonát képező részének külterjedelme 1.912.256 négyzetméter. A ércztömzs, daczára annak, hogy évszázadokon keresztül volt kiteve az ember romboló erejének, még mindig oly gazdag, hogy még számos nemzedéknek szolgálhat elegendő vasércanyagot. A gyalári érczek barna vasérczek, melyek űs-palák közé települtek. Az érczek külműveletileg fejtetnek oly módon, hogy az egész hegyet 3 főemeletre osztva egész hosszában, nagy területen egyszerre ássák. A gyalári vasbányán egy féksikló közvetíti a 3 fő- és több közöttes munkaszintet. Az érczek lóvonatú vasúton szállítatnak le. A gyalári bánya ú. n. szállító-szintjén terülnek el a kötélpálya-állomás és a tölcéséres guritók, melyek fölött gőzzel hajtott pofás két vaskötőrő van elhelyezve. A gyalári bányákból ez időszerént évenként egy millió mm. vasércznél több fejtetik és ezzel kapcsolatosan mintegy ugyanannyi súlyos *meddő*, vagyis fémét nem tartalmazó közet.

A gyalári vasbányák érczterméke Vajdahunyad felé egy 16 km. hosszú sodronykötél-pályán szállítatik. A kötélpálya a maga nemében pótolhatatlan, különösen oly terepviszonyok között, a hol a szelvény-vasútak már nem alkalmazhatók. A kötélpálya merész könnyűséggel símúl a terephez és a legnagyobb völgyeket is átkarolja. A vajda-hunyadvádudobrii kötélpálya 30 km. hosszú, s érdekesnél érdekesebb részletekkel bővelkedik, melyek nemcsak a turistát, de a szakembert is élénk érdeklődésre készítenek; különösen érdekesek az 500 méteres völgyáthidalások és a magas sudár állványok. A kötélpálya mintegy 800 méter szintkülönbséget győz le s üzemét négy — Kaczanáson, Rudán, Bunyillán és Plájulujon felállított — kis gőzgép eszközli. A kötélpályánál a rendes vasútak síneit magas állványokon függő aczélkötelek pótolják, melyeken a jármű (csille) halad. A csillék mozgását állomásról-állomásra egy-egy ú. n. végnélküli aczélkötél eszközli, melyet az állomáson lévő motolaszerű gőzgép hoz mozgásba; e körforgó köteleken 40—60 méter távolban gombok vannak elhelyezve, hogy azokhoz a csillék rögzíthetők legyenek. Ez idézi elő azt, hogy a kis szállító csillék a legmeredekebb eséseken is ugyanoly egyforma gyorsasággal siklanak át, mint a kötélpálya valamely vízszintes részén. A csillék bekapcsolása kézzel, kikapcsolása az állomáson önműködőleg történik. A kötélpálya évenként egy millió métermázsza

vaskövet és hatszázezer hl. szenet szállít percenkénti $1\frac{1}{2}$ méter átlagos sebességgel. Az elősorolt számok világosan mutatják mily életrevaló be-
rendezés a kötélpálya, dacára annak, hogy csakis kis mennyiséget szállít

Kötélpálya-állvány.

egyszerre, amennyiben egy csillébe csak 350 kg. fér. Mellékelve közölt képünk, egész részletességében mutatja a kötélpálya leírt szerkezetét. A vajdahunyadi, govásdiai, és gyalári bányaműnél és kötélpályánál a tiszték,

altisztek és a munkások részére számos lakóház van építve; sőt Vajda-hunyadon egy egész telep, melynek lakossága székely telepítvényesekből áll. Az állami vasgyárak Hunyadmegye minden részében élénk tevékenységet tanúsítanak fa- és szén műveleteikkel, amennyiben 80 ezernél több ől fát vágatnak, azt szeneltetik és szállítják. Így ezer meg ezer ember sorgalmatoskodik a vasgyártás körül, míg abból a hasznos érczből az oly nélkülözhetetlen fém elkészül.

Végre három órát üthetett a dévai torony-óra, midőn ebédhez ültünk. Hogy jól esett az ebéd 9 órai csatangolás után, fölösleges mondani; 78-an ültünk két nagy asztalnál s mindnyájan zajosan éljeneztük Schallát bányatanácsos urat és az egész tiszt kart, midőn Hollaky Arthur alispán őket felköszöntötte. Páratlan volt az a ritka előzékenység s az a szeretetteljes buzgóság, melylyel a kiránduló társaságot lépten-nyomon vezették. Egy megható kedves jelenetnek is tanui voltunk, midőn ebéd alatt a gyalári népiskola apró *tösgyökerez oláh növendékei*, szabatosan hangsúlyozott *magyar kiejtéssel* kórusban énekelték a »hymnust« és több magyar dalt. Társaságunk kitörő lelkesedéssel fogadta, ez ártatlan gyermekek szép dalait, Buczek s Kobialka mérnök úrak által szabadban rögtönzött ebédlő csarnokunk elé kérettük e gyermekeket s társaságunk hirtelen 8—10 firtot rakott össze s adott át Kiss József tanítójuknak jutalom-tárgyak vétele céljából. Megéljeneztük derék tanítójukat, főleg midőn meggyőződünk arról is, hogy a falu iskolába járó csepp nemzedékének *tulnyomó része beszéli a magyar nyelvet. Magyar köszöntéssel* fogadtak e kis gyermekek úton-útfélen, ha találkoztunk velük.

Öt óra volt, midőn a társaság Gyalárról, részint szekereken, részint gyalog, hegyi úton lefelé indult Govásdiára. Ez út volt kirándulásunk legnehezebb része, mert mellett, hogy meredek lejtőkből állott az egész út, telve volt kiálló sziklákkal és a sok eső miatt sárral volt borítva. Itt másodszor bámúltam hölgytársainkat, kiknek egy része mellözte a rendelkezésükre bocsátott paraszt-járműveket, s gyalog indult e krbl. 6 km. nehéz útnak. Egy óra alatt értük el Govásdiát, hol várakozó kocsijainkra ülve, ismét csöben, 8 óraker értünk vissza Vajda-Hunyadra.

A város határánál a gyári zenekar Rákóczy-indulóval fogadott. A *A Hunyadi-vár* vendéglő előtt megállottunk, hogy valamennyire kipihenjük a nap fáradalmait és megvacsorálva haza induljunk Dévára. De ember tervez, Isten végez, meg végeznek az olyan magyar vendégszeretettől áthatott urak, milyenek a vajda-hunyadi gyár tisztviselői, kik a vendéglő fényesen kivilágított dísztermébe vezettek fel, hol a város intelligens hölgyközönségének nagyrészt egybegyűlve találtuk. Zavartan és szégyenkezve léptünk be, sárosan, csajtosan s még mentegetőzni sem mertünk. Höl-

gyeink hirtelen a toilette-szobákban tűntek el, hogy legalább cipőik sarától menekedjenek meg. Azok a fáradtságtól kimerült s majdnem alélt leányok, a mint meghallották a cigány-zenét és a gyári zenekar szabatosan betanult darabjait, meg sem várták a vacsorát, hanem tánczra perdültek és tánczoltak úgy, mintha egy hétig csak erre az alkalomra pihentették volna folytonosan magukat. Éjfél után volt, mire a társaság Dévára ért s egy hétig egyébről sem beszéltünk, mint az elmúlt szép napról, melyen annyit éltünk, s élveztünk.

Külföldi turista-egyesületek.

Irta: *Hangay Oktáv.*

Minden egyesület fejlődésére nagy befolyással van az összehasonlítás, melyet a hasonló irányú külföldi intézményekkel gyakran végeznünk kell, hogy egyrészt a magunk hiányait pótolhassuk, másrészt nagyobb versenyre serkentessünk. Természetes, hogy a magyar turista-egyesületeknél nem alkalmazhatjuk azt a mértéket, mint a megerősödött külföldieknél. A faji jelleghez kötött sajátságok, az egyesületi életet kedvelő népvonások, áldozatkészség, kötelességek teljesítése, ügybuzgóság, de főleg a turista-egyesületi tagok valódi turistakedve — minden nemzetnél különféle arányokban mutatkoznak.

Mondjuk ki, hogy a magyarnál a turistakedv legkevesebb, hacsak minden utazást a vasútak mentén, fürdőlátogatást s bankettekkel egybekötött dinom-dánomos kirándulásféle mulatozást a valódi turistadolgok közé fel nem veszünk. És még sem áll az a sok szobatudóstól emlegetett hátrányos jellege a magyarnak, hogy »nem szeret hegyeket mászni«, mert »őseitől örökölt atavitikus hajlama miatt a síkságot szereti« stb. Hisz a hány útam volt Svájcban, a hegyekben magyarokkal találkoztam; a Grossglockner, Raxalp és Gotthard útjain, valamint itthon a Négoj, Lomnicz csúcsán magyar társakat kaptam és soha se feledem el azt a meglepetést, midőn a Vezuv fáradságos, vulkáni hamuval telt oldalán a magyaroknak egész társaságát üdvözölhettem.

Ha az igaz lett volna, hogy a magyar a síkságon marad, a honalapító Arpáddal jött nemzetségek alig mertek volna a beregi havasok ősi vadonjain átkelni s a magyar történetben előforduló kárpáti átkelések nem tanuskodnának arról: hogy a magyar faji természet *nem irtózott* a hegyektől. De a legújabb rendszeres turistaság idejében is, vajjon melyik nemzet dicsekedhetik egy *Déchy Mór*-ral, ki a Hymalája, Kaukázus legmerészebb megmászója s ki a magyar Kárpátok legbuzgóbb turistai vizs-

gálója; mely nép mutathat külön hegymászót, mint a Dauphiné sziklafalain szerencsétlen véget ért dr. *Zsigmondy Emil*t, kinek munkája »Die Gefahren der Alpen« (1887. Leipzig. Paul Froberg) ma is legkitünőbb kézikönyve a minden nemzetbeli turistáknak?

Az angol »The Alpine Club« volt az első turistai egyesület, mely 1857-ben Londonban alakult, még pedig oly időben, midőn a hegymászás sportja a kontinensen nem divott. A semmi nehézségtől vissza nem riadó angol-merészséggel kezdték a fehér *firnek* s kék *glecserek* világát kutatni s a legfélelmeoseb alpesi régiók (pl. a Matterhorn) megmászása sikerült ez egyesület tagjainak. Az angol turista-klubnak csak kipróbált hegymászók lehetnek tagjai s a tagfelvétel egy szűkebb bizottság határozatától van függővé téve. A felveendő tag benyújtja addigi működésének leírását s a bizottság azt turistai, tudományos vagy hegymászó-sportszerű oldaláról bírálat alá veszi, s csak azután dönt fehér s fekete golyókkal, vajjon az illető felvehető-e tagnak és turistai érdemei mellett elég gentlemán is egyúttal. Azért az angol klub a legkitünőbb alpesi turistákból áll, kik társadalmilag is művelt s előkelő állást töltenek be. Az utóbbi évben 515 tagja volt s az évi tagdíj 1 font vagyis 12 forint, de 50 frt beíratási díj fizetendő. A szép rajzokkal díszített »Alpine Journal« cz. valóságos minta-folyóíratot a tagok ingyen kapják.

Az osztrák »Alpen-Verein« 1862-ben, a németországi »Deutscher Alpen-Verein« 1869-ben keletkezett. Mindkét egyesület eleinte nagy nehézségekkel küzdött s meg is szűnt. De 1873-ban »Deutscher und oesterreichischer Alpen-Verein« czím alatt újra alakítva, ma 200 osztályában már közel 20 ezer tagja van.*) Ez óriási egyesület munkálkodását mindenfelé tapasztalhatjuk, ha a tiroli, karintiai, salzburgi, bajor s osztrák hegyekben járunk. Kitűnő berendezésű 135 menedékháza, a szükségességekkel ellátva (köztük 46 gazdasággal egybekötve) s tömérdek fedélmenedéke van az összes hegyvidéken elszórva, melyeket évente több mint 30.000 turista látogat. Közöttük számos, mint a dachsteini *Simonyi*-menház 2210 m., az ötzthali *Breslauerhütte* 2900 m., a nagy Venediger-havason a *Defregger-ház* 3000 m. magasban adhatnak a turistának éjjeli szállást. A Glockner-csoport hegycsúcsain magán 18 menedékház van, melyek közt a *Salm-kunyhó* 2805 m. s a János-főherceg-kunyhó 3464 m. magasban képezik az utolsó pihenőt a Grossglockner csúcsa előtt. A tagsági díj osztályonként 5—6 frt közt váltakozik, melyből 3 frt a *központi* pénztárba küldendő. A bevétel az 1892. évi költségvetésben majd 100.000 s a kiadás 87.000 forinttal szerepel. A rendes mű-

*) A 200 osztály közül 116 osztály 18,755 taggal esik Németországra, 83 osztály 8,985 taggal Ausztriára, 1 pedig külföldi. Az öt legnagyobb osztály a következő: München 2332, Bécs 1471, Berlin 1046, Lipcse 826 és a Sváb-osztály 550 taggal.

ködő hivatalokon kívül van »út- és menházépítési bizottság«, »kalauzokat készítő tanfolyam«, továbbá »vezetőket segélyező pénztárbizottság« és »tudományos tanács«. Egyéb előnyök mellett a tagok a vasúton s gőzhajón kedvezményes jegyeket is kapnak. Nevezetes organizációjában az is, hogy a közgyűléseken nem a jelenlevő tagok, hanem a *képviselt osztályok bírnak szavazati joggal* még pedig fokozatosan:

20 tagú osztály	4 szavazattal.
40 » »	6 »
100 » »	10 »
200 » »	18 »
500 » «	38 »
1000 » »	50 »

A gyűlésekre tehát csak a képviselőnek kell megjelennie, ki az osztálytagok száma után megfelelő szavazat-számot képvisel.

Kiadványai kétfélék: minden hó 15-ikén megjelenő közlemények (Mittheilungen) és évkönyvszerű képekkel kiadott folyóirat (Zeitschrift). Az elsőben belügyi dolgok, üléskivonatok, a másodikban szakszerű cikkek hozatnak nyilvánosságra. A központi választmány székhelye 3 évig felváltva ausztriai, 3 évig némethoni város, jelenleg az 1892—1894-iki ciklusra »Berlin: Kochstrasse 49.« Nevezetes még alapszabályainak ama része, mely kimondja, hogy az osztályok *vagyoni tekintetben önálló testületeket képesnek* s hogy minden tagnak *kötelessége* valamely osztályhoz tartoznia.

Az 1869-ben alakult »*Oesterreichischer Touristen-Club*« csak az osztrák tartományokra szorítkozik s Bécs székhelylyel már szintén 10 ezer tagja van. Turistai tevékenysége az osztrák alpesi vidékre terjeszkedik s 55 menedékháza, 12 nyílt fedélkunyhója s 30 turistai megfigyelő pontja van. Osztályainak száma 90. Az évi tadíj 3 frt, *melyből 2 frt a központba* jut. Minden két hétben megjelenő, jól szerkesztett lapot (»*Oesterreichische Touristen-Zeitung*«) ad ki tagjai számára, melynek kiadása havonta ezer forintnál többbe kerül.

Van még egy osztrák »*Alpen-Club*« is, mely 1878-ban alakúlva, inkább a magas Alpések régióját látogatja s »*Alpen-Zeitung*« című hirlapban közli munkálatai eredményét. A tagok száma 800 s a tagsági díj 5 frt. Ez egyesület állította a Glockner-csúcs alatt a *János főhercegmenházat* s a csúcsra több mint 6000 frtba került vaskeresztet helyezett királyunk ő Felsége ezüstmennyegzője alkalmával. E klubnak rendes klubhelyisége is van Bécsben (Getreidemarkt 10.) s minden pénteken összejövelete a tagoknak a »*Goldene Birn*« vendéglőben (Mariahilf-strasse 30.). Ha tagjaink valaha az osztrák alpesekbe akarnak rándúlni, ajánlhatom az

Alpen-Clubbal való ismeretséget, melytől rendkívül szíves útbaigazításokat nyerhetnek.

A kisebb (tartományi) osztrák turista-egyesületeket elhagyva az olasz »*Club Alpino Italiano*« még 1863-ban alakult Turinban s eddigi munkássága az olaszthoni hegyvidékekben rendkívül elismerésre méltó, mert a turisztikát a tudományhoz köti össze. A 36 osztály 4000 lelkes tagot számlál s 58 menedékházat tart fenn. Tagdíj 20 lira, melyből 12 *lira* az illető osztálynál marad. Havonként a »*Rivista Alpina Italiana*« folyóiratot adja tagjainak, nagyobb munkálatok alkalmával még évkönyvet is. Jelenlegi hivatal-helyisége: *Torino*, Via Alfieri 9. Nevezetes itt még a »*Società degli Alpini Tridentini*« mely 1872-ben Trientben alakult és mint címe is jelzi, a trienti alpok felkutatását tűzte ki céljául. Ma közel 1000 tagja van s az évi tagdíj 4 frt. Az egyesület, mely kiadványokra évente 1500 frtot költ, eddig 9 menedékházat épített és 5 meteorologiai állomást szervezett. Szintén helyi érdekű, de nagyon hasznos működést fejt ki a csak 250 taggal bíró »*Società Alpina Friulana*« is *Udine*-ben, melynek két havonként megjelenő folyóirata kiváló gonddal van szerkesztve.

Franciaországban 1874-ben alakult a »*Club Alpin Français*« s jelenleg 5389 tagja van a 43 osztályban, melyek között érdekes az algiri »*Atlas-osztály*«. Munkássága a tengeri, cotti Alpesekre, a Dauphinéra s a Pyreneákra terjed ki. Tagsági díj 10 frank a központi, s 5—10 frank az osztálypénztárba. A gazdag egyesület folyóirata havonként jelenik meg, s a mellett minden évben díszesen illusztrált érdekes évkönyvet ad ki, melyek a tagok illetékei is. A nagytevékenységű egyesület mostani elnöke *Edouard Laferrrière* és irodája: *Paris*, Rue du Bac 30. Feljegyzésre méltó, hogy ez egyesületnek kiváló gondját képezik a tanulók kirándulásai is. Van még Franciaországban Grenoble város központtal (Rue Montorge 11.) egy »*Société des Touristes du Dauphiné*« nevű 610 tagu társaság is, melynek 10 frk. az évi tagdíja.

A havasok tulajdonképeni országában Svájcban 1863 óta áll fenn a »*Schweizer Alpen-Club*«, melynek valóban a legóriásibb területe van a turistai tevékenységre, s a múlt évben 3872 tagja volt 40 osztályban. Menedékházakat csak elhagyatottabb helyekre állít s akkor tartós kő-kunyhót épít. A tagsági díj az osztályok szerint különböző. Minden tag köteles az osztálypótlékon kívül 5 frankot fizetni évenként a központi pénztárba. A »*Jahrbuch des Schweizer Alpen-Club*« kitűnően kiállított évkönyv német s francia közleményeket hoz s a tagok azt nem kapják ingyen hanem külön 7 frankért.

Hogy a külföldi turista-egyesületek elősorolásában némi teljességre számíthassunk, felemlítjük még a következőket. *Németországban* a számos

kisebb egyesületen kívül hasznos tevékenységet fejt ki az 1868-ban alakult »Taurus-Club«, melynek székhelye: Majna m. Frankfurt. Ez egyesületnek 14 osztálya és 1200 tagja van, kik évi 4 márka tagdíjat fizetnek. A »Gebirgsvereine für die sächsische Schweiz« tíz évvel később alakult *Menss-litsban* és ma már 2400 tagja van, kik 32 osztályt alkotnak. Tagdíj 2 márka. Külön népes, jól szervezett és gazdag turista-egyesülete van még a *bajorok*-nak, a *berliniek*-nek, továbbá az *Érczhegység*-nek, *Fichtelgebirg*-nek, a *Harz*-nak, *Rhön* vidékének, az u. n. *Teutoburgi* és *Thüringiai* erdőknek, ugyan e nevekről elnevezve. Végül nevezetes tényező a német turistaság fejlődésében a németországi turista-egyesületek nagyrészének »Verband deutscher Touristen-Vereine« cím alatt alakult *szövetkezet*, melybe több mint 30 egyesület lépett ugyanannyi ezer taggal. E hatalmas és hasznos működésű szövetkezet a tagok kölcsönös érintkezése, s az általános turistaság ismertetésére »Der Tourist« cím alatt kéthetenként megjelenő tartalmas lapot ad ki Berlinben és oly nagy gondot fordít hirdetésekre, hogy *azok jövedelméből jóformán a lap egész kiállítási ára kikerül.*

A dánok egyesülete a »Dansk Tourist Forening« *Kopenhága*-ban melynek tagjai pár év előtt hazánkat is bejárták; sokkal élénkebb azonban az 1868-ban *Krisztiania*-ban alakult norvég »Den norske Touristforening«, melynek 12 osztályában 2100 tagja van, kik évi 4 (svéd) korona tagdíjat fizetnek.

Ezek nagyjában a kontinens nevezetesebb turista-egyesületei, melyek felvirágzásukat és — mint a vázlatos példákból is láthattuk — rohamos emelkedésüket *tisztán az erősen kifejtett területi együttérzésnek*, s az osztályoknak a *központi anyaegylethez való meleg ragaszkodásának* köszönheti.

Mindez egyesületekkel az E. K. E.-nek *csereviszonyba kellene lépni*, hogy tagjaink a külföld példáin buzdúljanak s láthassák mennyit kell még nekünk tenni, hogy a sok tervezés, gyűlésezés és szódisputa helyébe a valódi lelkes turistaság és áldozatkészség léphessen.

A tordai sósfürdőről.

Irta: *Hankó Vilmos dr.*

Mióta az angol orvosok divatba hozták a sósfürdőket, azóta a külföldi sósfürdők forgalma jelentékenyen emelkedett. Ennek az áramlatnak kedvező hatását minden valószínűség szerint a mi sósfürdőink is érezni fogják. A mi sósfürdőink alatt természetesen csak az erdélyrésziakat értem; a Királyhágón túl számot tevő sós fürdő nincsen.

Szerencsés lesz az a fürdő-tulajdonos, ki abban az időben, midőn minden orvos csak sósfürdőt rendel, minden ember csak sósfürdőt keres, a közönséget nemcsak elfogadhatja, de ki is elégítheti; szerencsés lesz, mert fürdője nevét a hír szárnyára vevén forgalmát hosszú időre biztosítani fogja.

A tordai sósfürdő egyike azoknak a fürdőknek, melyet a sósfürdők divatja nem fog készületlenül találni. Legalább erre következtethetünk azokból a jelentékeny befektetésekből, melyeket Torda város érdemes hatósága a sósfürdő fejlődése érdekében tett. A város tulajdonát képező »Római fürdő« mellé díszes fürdő-épületeket: szállót, fürdőházat, gyógyító-csarnokot építtetett, a telepet befásította, a fürdő-épületek környékét parkoztatta, a Torda-Aknán lévő kincstári sósfürdőt bérbe vette, a tó mellé kényelmes fürdőházat építtetett, a fürdő vizeit dr. *Nuricsán* József derék chemikusunkkal elemeztette, stb.

Ez alkalommal pusztán csak az elemzés eredményének bemutatására s a vizek értékének méltatására szorítkozom:

A tordai „Római“ sósforrás chemiai alkata.

I.		II.			
1000 s. r.-ben. Aequivalens ^o .		Sókká combinálva 1000 s. r.-ben.			
Natrium	18'2573	98'62 ^o / ₁₀₀ Na.	} =100	Natriumchlorid	46'4373
Calcium	0'0971	0'61 ^o / ₁₀ Ca.		Calciumsulfat	0'1224
Magnesium . .	0'0726	0'75 ^o / ₁₀ Mg.		Calciumhydrocarbonat	0'0648
Vas	0'0029	0'01 ^o / ₁₀ Fe.		Calciumchlorid	0'1276
Aluminium . .	0'0011	0'01 ^o / ₁₀ Al.		Magnesiumchlorid . . .	0'2850
Chlor	28'4600	99'67 ^o / ₁₀₀ Cl.		Ferrohydrocarbonat . .	0'0089
Kénsav	0'0873	0'22 ^o / ₁₀ SO ₄		Aluminiumoxyd	0'0017
Szénsav (HCO ₃)	0'0571	0'11 ^o / ₁₀ HCO ₃		Kovasav	0'0406
Kovasav (SiO ₂)	0'0406			Szilárd alkotórészek	
Összeg	47'0760			összege	47'0883

Szabad szénsav (CO₂) 0'1035=52'53 cm⁸

A víz fajsúlya 15°C.-on 1.0318

A víz hőmérséke 23'5°C (a levegőé 21°C.).

Nuricsán dr. elemzésének adataihoz a következő megjegyzéseket fűzi.

«Az I. táblázat alapján a «Római» sósforrás chemiai jellemére nézve — a Than Károly tr. osztályozása szerint — a *Haloid* vizek közé tartozik. A szilárd alkotórészek összegét, továbbá a fő alkotórészek aequivalens százalékait tekintve a külföldi hasonnemű vizek közül a *colberg*-ivel («Münderfeldsoole») egy rangba helyezhető, az egyik *ischl*-i forrást («Schwefelquelle») pedig túl is szárnyalja, amennyiben az utóbbiban a szilárd alkotórészek összege 22'1683, a natrium meg a chlor aequivalens százaléka egyenként csak 82°/₁₀₀.»

A tordai „Akna“ sóforrás chemiai alkata.

I.				II.	
1000 s. r.-ben Aequivalens ‰				Sókká kombinálva 1000 s. r.-ben	
Natrium	51'9760	98'14 ⁰ / ₀	Na.	Natriumchlorid	131'8590
Calcium	0'5258	1'14 ⁰ / ₀ 1/2	Ca	Natriumsulfat	0'4118
Magnesium	0'1917	0'69 ⁰ / ₀ 1/2	Mg.	Calciumsulfat	1'7784
Vas	0'0038	0'01 ⁰ / ₀ 1/2	Fe.	Magnesiumchlorid	0'7220
Aluminium	0'0038	0'02 ⁰ / ₀ 1/3	Al.	Magnesiumhydrocarbonat	0'0584
Mangan	nyomok			Ferohydrocarbonat	0'0089
Chlor	80'5575	98'57 ⁰ / ₀	Cl.	Aluminiumoxyd	0'0068
Kénsav	1'5400	1'39 ⁰ / ₀ 1/2	SO ₄	Kovasav	0'0119
Szénsav (HCO ₃)	0'0429	0.04 ⁰ / ₀	HCO ₃	Szilárd alkotórészek	
Kovasav (SiO ₃)	0'0119			Összege	134'8572
Osszeg	134'8534				

Szabad szénsav (CO₂) 0'0086=4'35 cm³.

A víz fajsúlya 15°C.-on 1'0956

A víz hőmérséke 23'5°C (a levegőé 21°C.).

Az I. táblázat alapján az „Akna“ forrás chemiai jellemére nézve szintén a «Haloid» vizek közé tartozik. A szilárd alkotórészek összegét, továbbá a főalkotórészek (natrium, chlor) aequivalens százalékait tekintve a hazai hasonnemű források között a legjobbak közé sorozható és a külföldiek között is igen előkelő helyet foglalhat el.

Hogy milyen helyet foglalnak el a tordai sósvizek a hasonló természetű hazai- és külföldi ásványvizek sorában mutatja a következő összeállítás:

A korondi sóforrás	sótartalma egy literben	153'6 gr.
A maros-újvári hideg tükör	„ „ „	40 „
A „ „ langyos „	„ „ „	200 „
A „ „ meleg „	„ „ „	250 „
A görgényi só-aknai víz	„ „ „	183'7 „
A kolozsi „	„ „ „	219'5 „
A vizaknai (Tököly) „	„ „ „	157'6 „
A szovátaí „	„ „ „	193'6 „
A báznai „	„ „ „	45'7 „
A tordai (római) „	„ „ „	46'4 „
A tordai (akna) „	„ „ „	131'8 „
A colbergi „	„ „ „	43'6 „
A darkaui „	„ „ „	22 0 „
Az ausséei „	„ „ „	244'5 „
A halli „	„ „ „	254'6 „
Az ischl-i „	„ „ „	236'1 „
A reichenhalli „	„ „ „	224'3 „

A Vidalyi kö.

A torda-aranyosmegyei osztály kirándulása.

Irta: *Radnóti Dezső.*

Kalauzokban, leírásokban e könnyen hozzáférhető természeti szépséggel ritkán találkozunk. A mi *Emke-kalauz*-unk is csak annyit mond, hogy ide-jövet útközben ritka fűveket és köveket lehet találni. Minthogy a kirándulás vezetője egy kitűnő botanikus volt, kezdett bennem az az erős gyanú ébredezni, hogy ez az egész kirándulás: botanizálás, meg geologizálás lesz. Mondhatom a legkellemesebben csalódtam.

Szép, derült időben indultunk el júl. 2-án Tordáról. A társaság edzett hegymászókból állott, köztük lévén *Velits* Ödön Torda város polgármestere, mint az osztály alelnöke, *Wolff* Gyula dr., a kitűnő botanikus, mint az osztály titkára, aztán *Nesselfeld* Miklós főjegyző, *Horváth* Miklós dr. tiszti ügyész, *Pethő* Miklós, *Nagy* Balázs, *Wolff* Gábor, *Csegezy* László, *Vertán* Endre dr., *Charles* Vilmos és a központ képviselőjében *Radnóti* Dezső titkár. Mindannyian vígkedvű, eleven turisták. Már az induláskor a mi turista-polgármesterünk egy szójátékkal könnyített boszankodásán, hogy a kolozsváriak, ha tordai kirándulásról van szó, mindig oly *szép* számban jelennek meg. »A kolozsváriak — mondá — nem *kárpátisták*, hanem *kárpitosok*.«

A megrendelt három kocsiban elhelyezkedve, megkezdtük a két napos kirándulást. Az út, mely Tordától Szent-Mihályfalváig visz, a mezőgazdasági termelés egy változatos szép képét tárja eléink. Maga Szent-Mihályfalva a konyhakertészet minden ágában gazdag, ellátván az egész környező vidéket egyfelől Kolozsvárig és másfelől fel a havasig veteménnyel. Innen a lapályos út, különösen Sinfalvától, hirtelen sziklás környezetűvé változik. És itt már kezd a szem jobbra-balra gyönyörködni a különböző alakú szikla csucokban. A várfalvai Aranyoshídon átmenve már majdnem havasi kép fogad. Az út folyton a kristálytisza Aranyos vize mellett visz. A Berkesz-patakánál rövid pihenőt tartunk, hogy megnézzük a szép vizesést, mely e patak völgyében az úttól alig pár percznyi távolságban szórja ezüstfényű vízsugarait. A patak lépcsőalakzatú kőteknyőin feljebb és feljebb haladva, mind szebb és szebb lesz a patak folyása. Nehezen tértünk vissza e szép helyről, hogy tovább folytassuk útunkat, mely a *Leánykő* és az *Örvénykő* mellett halad tova. E sziklacsúcok mindegyikéhez külön kirándulást kellene rendezni, annyira hatásos alakzatúak és a hegymászóknak is élvezetet nyújtó meredekségűek. Meg van a nép ajkán külön-külön mindkettőnek a maga saját külön regéje, a *Leánykő*nél a szép leányról, az *Örvénykő*nél a hűtlen férfiről.

Az egyenes irányú út *Borév*-nél kétfelé válik. Egyik az Aranyos vizén keresztül Toroczkónak, a másik pedig az eddigi irány folytatásakép a Jára völgyébe vezet. Mi az előbbit választottuk, mert még aznap Toroczkón ismerkedni akartunk, a hová 1 órai út után érkezünk meg. Toroczkón az értelmiség színe-java várta társaságunkat élén *Asztalos* Gábor főszolgabíróval, ki szíves szavakkal üdvözlővén, rögtön megtette az intézkedéseket az elszállásolásra vonatkozólag. Míg ez megtörtént, a vendéglőben piros csizmás karcsú leányok vacsorára terítettek és úgy 9 óra felé már mindnyájan ott ültünk az asztal körül, megszaporodván a közösgelivel, úgy hogy a társaságnak a vendéglő mindkét szobájában teríteni kellett. Vig poharozás közben eltelt az idő, úgy hogy a mulatókat a hajnali órákban a rendező sápa figyelmeztette, hogy már érkezett az idő a további indulásra.

És most következett egy 8 órai gyaloglás fel a Tilalmas-hegyre. Útközben megbámultuk a *kétszer kelő toroczkói Napot* mely a Székelykő fekvése következtében egyszer egyik oldalon tűnik elé és aztán ismét árnyékba burkolódik, hogy később mint új Nap újra felragyogjon. A hegyoldalon levő földeken a szép, magas toroczkói menyecskek festői népviseletükkel sokunkat néprajzi megfigyelésekre unszolt. Tekintettel azonban arra, hogy *Fankó* János nemrég megjelent *Torda, Toroczkó* cz. munkája a néprajzi újdonságokat megelőzőleg egészen letarlózta, kénytelenek voltunk néprajzi ismereteink kibővítésétől most elállani. A különben majdnem kopasz hegyoldalon a tetőre azzal a megnyugtató érzéssel igyekeztünk, hogy a nap heve ott nem fog annyira perzselni. És nem is csalódtunk, mert a *Tilalmas* tetején már árnyékadó fák fogadtak. Itt már körül is nézhettünk, mert a Tilalmas hegyből a vidalyi kőnek kiemelkedése földtani szempontból is igen érdekes látvány. Egy lapos csúcsú hegy közepéből egy másik hegy emelkedik ki és abból ismét egy másik és ez az utolsó másik — a *Vidalyi kő*. A szem könnyen odarepül a kirándulás célpontjához, látjuk, hol fogunk megebédelni, azonban még 4 órai út várt reánk. Kellemes, árnyékos út, csicsergő madarakkal, zümmögő bogarakkal, fűben, virágban dús tenyészettel: de lakatlanul, ember nélkül. Valóságos paradicsomi élvezet volt az ember magasságú fűben illattól, üdeségtől kábultan bujkálni. A Vidalyi kő magasságából méltóságosan néz le erre a buja, virág és fa tarkította helyre, hol nagy messzeségben csak egyetlen kis kunyhó áll, az is majdnem eltakarva növényzettel. A hegy lábához érve a *Velits-csorgó* mellé telepedtünk és megerősítettük magunkat turista-villásreggelivel, hogy a hegymászáshoz, mely most következett, elég erőnk legyen. A társaság itt három részre oszlott. Egy része nagyobb kerülővel lóháton, a másik része kisebb kerülővel gyalog és egy merészebb turista,

a szikla csücsát véve iránynak, egyenesen fölfelé haladt. Az összekapcsolást sípval tartottuk fel, mely élesen visszhangozva hirdette, hogy merre járnak a társaság tagjai.

A Vidalyi kő meredek sziklafalának alsó része lecsúszott kavicsokból áll. A naptól megforrósítva alig lehetett rajta haladni. A forró kő a talpat égeti, a nyakon holyagot húz a nap heve, a haladás bizonytalan, folytonos csúszás-mászás a menés, a mell liheg, a láb reszket, egy-egy szilárdabb pihenő helyet vágygval fürkész a szem: mindazonáltal e szenvedésekért teljesen kárpótolva voltam, mikor 2 órai menés után elsőnek fenn voltam a tetőn.

Egy magányosan álló fenyőfa alá heverészve, végignéztem a tájon. Meglepő, elragadó kilátás tárult elém végig az egész Aranyos mentén, le Topánfalváig, a kőköz keskeny falai közt átláthatólag N.-Enyedig, más irányban Tordáig. Városok, falvak kis hangyabolyként, hatalmas folyamok keskeny ezüst szalagként, nagy magaslatok, hegyek nevetséges domb gyanánt tűnnek fel ebből a magasságból. Emberi hang, a madárének egyetlen akkordja ide fel nem ér, abszolút csend, mély csend uralkodik itt, csak a Napnak a melege reszket a levegőben és érzi a kicsiny ember, hogy van Isten és nagyok az ő alkotásai.

A Vidalyi kő annyira szerencsés fekvésű és annyira uralja a környező szép vidékeket, hogy a legjutalmazóbb az ide való kirándulás. A hegyalakzatokat fel a Bihari havasig innen meg lehet állapítani. A hegyek csücsait váltakozva láthatni majd hóval fedve, majd kopáran s alantabb virágos növényzettel borítva. Eltelni a szem nem tud és úgy vágyik az ember itt lakni távol mindentől, távol az emberektől és olyan közel az Istenhez.

Egy órával később megérkezett társaságunk gyalogos csapatja és két óra után a lóháton jövők. Az egész kiránduló társaság elragadtatással szemlélte a vidéket és többnek megvillant agyában az az eszme, milyen jó volna ide egy menedekházat építeni.

Mínthogy az eszme csak eszme maradt, kénytelenek voltunk gyorsan megebédelni és d. u. 3 óra felé vissza indulni, hogy estére Tordára érkezzünk. A lemenet természetesen könnyebb volt és egy szerencsés véletlen következtében felfedeztünk egy kényelmesebb és rövidebb útat Toroczkó-Szentgyörgy felé, hová megérkezvén, szíves meghívásra elmentünk a *Toroczkay*-féle kastélyba uzsonnára.

A kastély és gyönyörű park megtekintése után gazdagon terített asztalhoz ültünk. A házigazdai tisztet *Toroczkay* Lajos végezte, ki nagy érdeklődéssel viseltetik a turistaság iránt és mint amatőr-fotografus több fényképet ígért lapunknak Toroczkó vidékéről.

A pohárköszöntők sorát *Nesselfeld* Miklós kezdte meg, éltetvén a házi gazdát, kinek házában igazi menedéket talál a turista. Erre *Torocskay* Lajos válaszolt, üdvözölvén az E. K. E. tagjait és igérvén, hogy e rendkívüli fontos egyesület érdekeit minden alkalommal támogatni fogja.

Még több pohárköszöntő hangzott el és aztán bevégeztük a tordaranyosmegyei osztály első kirándulását, mely gazdag volt tapasztalatokban és gyönyörködtető látnivalókban.

A reketői erdészlak.

— Képpel. —

Irta: *Veress Endre.*

Egyesületünk tevékeny kolozsmegyei osztályának kirándulása alkalmából (melynek élénk leírása e füzet más helyén olvasható) nem lesz talán érdektelen képben is bemutatni azt a barátságos kis erdészlakot, mely messze benn a gyalui havasokban pihenő helye minden arra járó turistának és kiinduló pontja Magurának, az ottani fejlődő villa-telepnek, s egyáltalán a távolabbi kirándulásoknak.

Szűk téren, az erdőkoszorúta lombos *Bárányhegy* (Meilor) aljában, a Rekető mellékfolyócskának a Hideg-Szamossal való egyesülése pontján fekszik a reketői kincstári *erdészlak*, melyet az E. K. E. tényképésze, *Dunky* Ferencz múlt évi felvétele után mutatunk be olvasóinknak. Sajnálom, hogy idei kirándulásunkon nem lehettem jelen, de élénk emlékezetben van a múlt évi kedves július 16-ika, melyet a kolozsvári 1848--49. országos ereklye-múzeum által rendezett első *Vasvári*-kirándulás alkalmával itt töltöttünk. Ekkor neveztük el a ma már csinos feliratokkal ékeskedő szikláink kettejét is, ott a csörgedező *Dumitreásza*-pataknál, hol nemrég a keresztelési felavató-ünnepély lefolyt.

Valóságos menedékház ez a kedves kis erdészlak itt e vadregényes csendes zugban, 38 km.-nyire Kolozsvártól s még Gyalutól is közel 3 mérföldnyire. Igazi klimatikus hely ez a 668 méterrel a tenger színe feletti magasságban fekvő házikó, melyet *Bethlen* András gr. földművelésügyi miniszter-díszelnökünk engedélye folytán éjjeli szállásul is ingyen használhatnak tagjaink. A tornáczos erdőőri faháznak három kényelmes szobája van, de ha az ágy valamely nagyobb kiránduló társaságnak nem elég — ott a frissen vágott jó illatú sarjú, melyen pompásan esik az alvás. Láto-gatják is meglehetősen sokan nyáron át ezt a helyet, melynek csendességét, jó vizét és levegőjét nem győzik eléggé magasztalni. Tanuságot tehet

erről az erdészlakban nyilvántartott »Reketői emlékkönyv«, melyet *Somkerek*i Gusztáv főerdész-tagtársunk kezdett meg 1886 nyarán. A kis jegyzőkönyv rohamosan telik. Legtöbb benne természetesen kolozsvári név,

A reketői erdészlak.

de van Erdély minden részéből, sőt magyarországi turista-név is elég benne. Hisz a gyalui havasok legtermészetesebb s legközvetlenebb kiránduló helyünk nekünk kolozsváriaknak, s ki ne látogatná meg a vendég-szerető erdészlakot is, a ki már Gyaluig eljött!

Az emlékkönyv — mint minden ilyen könyv — tele van tréfásnál-tréfásabb sorokkal, de van benne egy pár vers is, melyeket olvasgatás közben a múlt évben lemásoltam, s most az alábbiakban közlöm, hadd álljanak itt a mi krónikánkban, mint a *turista-költészet* irodalmának példái.

Az első vers a *Hegedüs* Istváné, a ki három év múlva ismét meglátogatta a neki oly kedves Reketót, az utolsó meg *Bónis* Istváné, a ki úgy látszik épen nem kedves időszakban járt itt.

Reketyó, 1887. júl 13.

Város gőzköréből hegyek közzé jöttem,
Szabad természetben úsztam a gyönyörben.
Óhaj kelt szívemben. hogy e ház gazdája
Gondok ködvilágát akként hagyja hátra,
Mint vidám kedélylyel, gyöngéd figyelemmel
Megáldja vendégét gondtalan perczekkel,
Mert, ki más lelkeről a borút elűzte,
Borítsa életét boldogság derűje.

Hegedüs István.

Irta felhevülve csak úgy hevenyében,
De örök háláját vivén el szívében.

*

R. 1887. 22/VIII.

Ha világi zaj után, enyhe magányba vágynék,
E búbajos vidéken tán nyugalmat találnék,
Vad fenyvesek homálya közé rejteném magam,
S a »Reketó« zúgása lenne altató dalom.

Dr. Csávássy Gyuláné,
Budapest.

R E K E T Ó N.

A víz sodró áráján mennyi hab elzúgott,
Mióta utolszor, láttam ezt a zugot! . . .
Sodró ár, az életet tükrözöd te szépen
Sok vágy, sok reménység rohant el végképpen,
De a Szamos áráján rohan ismét új hab,
A mely rohan éppen, mindig a legújabb.
Hejh! A mi éveink sírba szállnak végkép . . .
S a mi egyszer elszállt, végleg elenyészék! . . .
Mégis életünknek tovatünő habja
A mely napjainkat sírba leragadja:
Örök eszmék tükre, örök érzés árja;
Mely rohan, mely tűnik csodás egy világban:
Ha él egy jó Isten, őre világrendnek,
Ha van még varázsa a hitnek, a mennynek:
Habbal elenyészünk, messze tűnünk avval,
De újra támadunk a szeretet által:
Ez a hab, ez az ár soha el nem veszhet,
Multat ha eltemet, új jövőt teremthet.

A teremtő Isten, óh, kifogyhatatlan;
 Újabb lelkek kelnek és mind halhatatlan,
 A ki egyszer csak kezéből kiindítva útján
 Elindúlt, elrohant, mint a tűnő hullám.
 Rohanj Szamos, rohanj, tűnő habod tűnjék
 Nem tűnik el véled az örök reménység.
 Enyészve, enyészet képe nem vagy még sem,
 Nem hal meg, nem vész el véled reménységem.

Rekető, 1890. júl. 18.

Hegedűs István.

23/IV. 1891.

A magas bérczek között
 Ádáz vihar csatázik
 És az ember fázik,
 Ha nem pálinkázik.

Bónis István.

Igazi humor, valódi érzés, mélabús hang ömlik el e pillanatszülte kis verseken. *reketői turista-dalokon*, melyeknek olvasása ott esik legjobban. — Fel tehát Reketoba! Még van néhány üres lap az erdészlaki emlékkönyvben, siessünk hát felhasználni a jó turista-időt, és névbejegyzésünkkel igazolni, hogy Kolozsvár e szép kiránduló pontját is ismerjük!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A Csáklyai kő.

Az E. K. E. alsófehérmegyei osztályának kirándulása.

Irta: *Varró László dr.*

Folyó évi július 30-án tartotta az E. K. E. alsófehérmegyei osztálya harmadik nagyszabású kirándulását a vármegye egyik legszebb pontját képező *Csáklyai kő*-re.

Az indulás programm szerint reggel 5 órakor történt kocsikon Nagy-Enyedről, s bár az addig gyönyörű derült napokat ködös esős reggel váltotta fel, dicséretére a kirándulásra jelentkező mintegy 50 tagnak s főként a merész és vállalkozó szellemű hölgyeknek (kik számszerint 18-an voltak) senki sem riadt vissza az indulástól.*)

*) Hogy azok, kik a kirándulásban részt nem vehettek, tudhassák kire irigykedjenek e kellemes napért, ide igtatjuk betűrendben (jó az a mai világban) a kirándulók névsorát. *Nők*: dr. Boér Jenőné, Boér Erzsike (Tövis), Bottka Istvánné, dr. Farnos Árpádné Fogarasy Béláné, Fialovszky Józsa (Tövis), Kikó Ilka (Budapest), Mecsér Józsefné, Schilling Rudolfné, Schilling Amália, Schilling Lenke, Schilling Irén, Schilling Janka (Felgyógy), Tattai Margit, dr. Winkler Albertné, Zeyk Ella, Zeyk Janka (Diód), Zsombori Sándorné *Férjak*: Albert Iván, dr. Boér Jenő, ifj. Boér Jenő (Tövis), Bisztritsányi Lajos, Bottka István, Csató János alispán, Draveczy Gusztáv, dr. Farnos Árpád, Fogarasy Béla, Gáspár János, Horváth Miklós, Jancsó Ödön, Krusper Béla, Krisch Aladár (Budapest), Koncz Albert, ifj. Mecsér József, Mikó Dezső (Budapest), dr. Mátyás Mihály, Fallos Gyula, Sombori Sándor, Szász József, Szász Béla (Budapest), Szilágyi Gyula, Schilling Lajos, Schilling Raul (Felgyógy), ifj. Tóth Miklós, dr. Varró László, dr. Winkler Albert, Zeyk Dániel főispán, Zeyk Gábor, Zeyk Kálmán.

A bátorság meg is nyerte jutalmát, mert mintegy 2 órai kocsikázás után megirigyelve a természet is a nagy társaság vidám hangulatát, mosolyra derítette komor arcát — kisütött a nap, s a legszebb verőfényes reggelben érkezünk ¹/₂ 8 órakor a Csáklyai-kő legközelebbi községébe Csáklyá-ra.

Itt fogadta a társaságot az osztály fáradhatatlan és buzgó elnöke Csató János kir. tanácsos, alispán a község notabilitásai a főjegyző és bíró társaságában, ki, hogy jó példával járjon elől, már egy jó félórával korábban megérkezett Csáklyára. Itt egy gyönyörű kertben felterített fehér asztaloknál vidáman elköltve a kitűnő forrón felszolgált pörköltöt és sajtot ¹/₂ 9-kor már ki-ki váltott fogatokra, 4 marhás szekerekre, meg mokánylovakra telepedett s így indult meg az egész karaván a folyton emelkedő nehéz útnak az elnök vezetése alatt — ki, mint a legelső turistához illik is gyalog tette meg tréfálva és élcelődve az egész utat. A felvonuló *train-csapat* érdekes, de nehézkes képét igen kellemesen élénkítették a társaság nagy számban megjelent lovasnői, kik elragadó turista-kosztümökben, részint női, részint közönséges fanyeregben úgy megülték a lovat, hogy akármelyik huszár-hadnagy megirigyelhette volna lovaglási képességüket.

A társaság mely olyan szerencsés volt, hogy körében üdvözölhette Zeyk Dániel fiatal főispánunkat is, 4 és ¹/₂ órai, változatos panorámákban gazdag út után egy órakor elérte a Csáklyai-kő alját. Miután a nap heve erősen sütött, élénk eszmecsere volt, hol lesz a cél, hogy könnyebben elérhető, illetőleg maga a híres kő legkényelmesebben és lehetőleg árnyékban megmászható. Hogy ez a küzdelem a társaság lelkületét egy pár perczre lefoglalta, azon nem csodálkozhatunk, ha meggondoljuk, hogy a Csáklyai-kő, ez óriási sziklatömb olyan, mint egy ostromra váró szép asszony, kaczér változatos festői toaletteiben elbűvöl, megszedít, de mikor a komoly ostromra kerülne a sor mindenkit visszahökken, gondolkodóba ejt, mert ereje és nagysága tudatában szörnyű módon imponál s könnyű szerrel nem boldogít társaságával senkit. Nem ám, mert a »Csáklyai-kő« a csáklyai és gáldi patak közti hegyerinczből, Csáklya községtől nyugatra mintegy 8 km. légtávban, 1236 méter tengerszín feletti magasra emelkedik ki, s az erdélyi Érczhegységnek a hegység zöméből kitoró vizek által szétszaggatott keleti párkányhegysége egyik tagjának tekinthető.

A hegyerincz felett a keleti oldalon 330, a nyugati oldalon 280 m. magasra emelkedik ki, egy magasabb csipkézett hegyes gúla-alakú meredek kúpot és annak dél-délnyugati nyulványában három mélyen bevágott szikla-oszlopot képezve, mely utóbbiak a nép által *barátok*-nak (kalugerek) nevezetnek. A kúp északi oldalán vonul el pár száz ölet a sziklába bevágva — 900 m. tengerszín feletti magasságban a Csáklya-havas

gyógyi, ökörszekérrel járható útja, mely alatt a csáklyai patak még 200 m. mély szédítő meredek völgyben foly.

A Csáklyai-kő kőzete jura mész.

A fő csúcs nyugati és északi oldalát szép bükkszálas keleti oldalnak északra hajló részét ritkás bokros erdő borítja, melynek bokrai között vezet fel a már említett szekérútból a meredek s a kőfolyásoktól kissé nehezen, de elég biztossággal járható ösvény, mely a magasság mintegy kétharmadában a csúcs északi gerinczét éri el; ez fűvel és szét-szórt bokrokkal van benőve, az emelkedés mérsékeltebb s a tovább-mászás már nehézséggel nem jár.

Fel lehet jutni hátúlról a nyugati oldalon az erdő között is, mely út ugyan rövidebb, de egészen meredek s a vastagon leterített lombhulladék közt lappangó köveket folyton tapogatni kell, hogy el ne buk-jék a hegymászó. A délkeleti és délnyugati oldal meredek megmászatlan sziklában ereszkedik alá.

A tetőn, mely közepén fűvel benőtt kő-tömbökkel van borítva, emelkedik a katonai három szögelési jelvény, s attól délre a szikla-fal párkányához hajló rövid lejtőn egy 6 m. átmérőjű kerekded tölcserzerű szikla-üreg tátong.

Az ebbe az üregbe dobott kő egyelőre dörömböl, azután mintha lödözne, később csendesül s végre mint valami vízbeesés hangja hallszik. A leesés hangja mintegy 15—20 másodperczig hallható, s a nép hite szerint az üreg vize innen egy mérföldre mint friss forrás fakad fel a gáldi völgyben.

A nyugati három kő-óriás a felső gáldi patak felé ereszkedő erdős él felett 150—200 méter magasra, minden oldalról megmászatlan út emel-kezik; a középső derekán egy barlang nyílása látszik, melyhez azonban hozzáférni nem lehet.

A kilátás a főcsúcsnál nagyszerű: délre és keletre Erdély egész déli és keleti határhegysége, a Margita, a görgényi és radnai havasok vonala s az azokig terjedő hullámos belföld, nyugatra és északra az erdélyi érc-hegység változatos csúcsai és mély szurdukai — a Vulkan, Detonáta, Gaina és a Muntyele-máre (Öreghavas) részeivel a háttérben — láthatók.

Mindez tehát elég vonzerő volt arra, hogy a társaság habozását szét-oszlassa, s hogy 10 perc múlva már mindenki siessen a tetőre. A höl-gyek nagyrésze, a férfiak is majdnem mind, egy órai kapaszkodás után a tetőre jutott. Egy óra hosszat élveztük a gyönyörű kilátást, a kitűnő ha-vasi levegőt, és az előbb említett mély barlang időnkénti moraját, mikor is gyorsabb tempóban leszállva, a legkellemesebben hűsöltünk a *kő* aljában a Szász József járási főszolgabíró által készített nagy lombsátorban, s ol-

tottuk szomjunkat jégbehűtött borvizes-borral. Három óraker négy fogásos vadász-ebéd volt, melyet érdekes tosztok is (ezek közt *Boér Jenő* szellemes verses köszöntője) fűszereztek, s mely a legvidámabb hangulatban s az összegyűlt havasalyi nép tánczának szemlélése közt $\frac{1}{2}$ óráig tartott.

Ekkor kiadatott a jel a visszaindulásra, ki-ki felkereste szekekrét és hátas-lovát, s a lovasnők és urak előre nyargalva, mozgósított az egész társaság. De ember tervez — *s az idő végez*. Alig tettünk 2 órai útát, az idő egyszerre elsötétült, a levegőt tompa moraj s távoli dörgés hangja rázta meg, a villámok czikázni kezdtek; s kapott a társaság egy olyan hatalmas tust, hogy a meleg visszaemlékezés rögtön oda lett, lehűlt s egy pillanatra a váratlan felhőszakadás egy kis pánikot szült. Ez azonban csak addig tartott, míg az a tolakodó víz a ruhákon egy csepp száraz helyet sem hagyott, aztán visszatért a jókedv, a helyzet mulatságos volta, s 9 órára estére mindenki fedél alatt várta be, míg a záporok elmúltával a Csáklán várakozó fogatokon haza indulhatott. Elismerésre méltó és férfiaknak is számot tevő kitartást és elevenséget tanusítottak főleg a szépnem tagjai, úgy a gyaloglásban és lovaglásban, mint a társas szellem élnéki-tésében — minek bizonyítékául elég csak annyit felemlítenem, hogy a szétoszlás alkalmával a búcsú ez volt: viszontlátásra legközelebb a *Detonátán!*

A hegyek kultusza Erdély népeinél.

Irta: *Herrmann Antal dr.*

A hegy a magyarok néphitében.

(Folytatás.)

A kalotaszegi néphit különbséget tesz a *fehér ember*, vagy a hogy néhány helyt hívják: a *fehér barát* és a *fekete asszony* vagy *fekete pesztra* közt. A *fehér ember* vagy *fehér barát* hosszú szakálú fehér lepedőbe burkolt ősz ember, ki éjnek idején, főleg holdtöltekor megjelenik, az alvó fekvőhelye előtt és egy fonal-gombolyagot nyom a kezébe, mely fonal végét ő maga tartja a kezében. Most már az alvó önkéntelenül felkel és a fonalat legomolyító fehér embert követi, akárhányszor fel a legközelebbi hegyre vagy dombra; megtörtént az is, hogy kalotaszegi ember, este ott-hon ágyába lenyugodván, hajnalhasadtakor valamelyik hegy »dűlőjén« találta magát. 1892 márczius havában jegenyei lakos, Juhász Pista felesége ágyánál is megjelent a *fehér ember*, de az asszony nem fogadta el, mire haldokló állapotba jutott és csak az utolsó kenet felvétele után lett job-

ban; a *fehér embert* azonban éjjelenként mindaddig látta, míg szentelt vízzel lelocsolt szenet nem tettek a ház füstlyukába és ugyan ilyen szenet nem ástak el a ház ablaka és ajtaja előtt.

A *fehér ember* vagy *fehér barát* oly férfi lelke, ki életében az ördöggel lépett szövetségre, de tettét megbánván, jó cselekedetekkel elérte, hogy nem lett az ördögé, de halála után lelke se pokolba, se mennyországba nem juthatott. Hogy lelke megnyughassék halála után, nappal járatlan *havasokon* kóborol, éjnek idején pedig gombolyagával magával csalja az alvókat, hogy azok őt kövessék és a magasból zúdulva az ördög martalékai legyenek. Csak ha gombolyaga a sok használat folytán porrá válik, nyughatik meg a fehér ember lelke. Azt is hiszik, hogy a *fehér ember* vagy *fehér barát* az alvó embert előbb felcsalja magas hegyekre s onnan fel a hold »vidékére,« a honnan ő be akarna jutni a mennyországba; de a hold észreveszi mindkettőjüket és letaszítja a földre, hol az ember szörnyet hal. Ezelőtt valami hét évvel Jegenyén egy Kerekes Márton (Bíztoş) nevű ember téli éjszakán részegen hazajöven Oláh-Nádas szomszédközségből, egy hegygerinczről leesett és szörnyet halt. A nép a fehér embernek tulajdonította halálát.

A *fekete asszony*-ról vagy *fekete pesztra*-ról azt hiszik, hogy ez olyan asszony, ki egyszer boszorkány akart lenni, de az ördög szerelmeskedései elől megugrott és ez okból ezért az ördög arra kárhóztatta, hogy mint *fekete asszony* az alvó embereket gyötörje. Sok helyt pedig azt beszélnek hogy a *fekete pesztra* oly leány, ki »szentelt helyen« (templom környékén, temetőn) szerelmeskedett és ezért »átok háromlott rá « Azt is hiszik, hogy oly nőből is *fekete pesztra* lesz, ki magzatát »elhajtotta« és vízbe dobta. Nappal az ilyen nő semmiben sem különbözik a többiektől, legfeljebb hogy feltűnő »halovány és beteges színű;« de éjjel fekete ruhát ölt, melyet neki az ördög hoz és az alvó emberek mellére ülve, gyötéri azokat. Főleg a kis csecsemőket kínozza, »szerfelett nagy fejét« mellökre fektetve. A vörös színt nem szereti; ez okból jó egy darabka vörös szalagot varrni a gyermek főkötőjéhez és vörös festékkel keresztet vonni a bölcsőre.

A kit a *fekete asszony* vagy a mint Zentelkén nevezik: a *fekete pesztra* nyom álmában, az ágya alá tegyen egy ekevasat vagy egy nyírfaseprűt, melylyel előbb valami dombon gyújtott tűz szénét seperte volt. Ha mindez nem segít, háljon péntek éjjelén oly gyermekkel, ki péntek napon született.¹⁾ Egy zentelkei monda Wlislóckiné Dörfler Fanni feljegyzése szerint ezt beszéli: »Tuja Péter lánya volt egykor a legszebb lány a faluban. A legszebb legény pedig volt a Kárásné fia, a Péter; összeadták

¹⁾ Lásd *Wlislócki*: Volksglaube und religiöser Brauch der Magyaren (Münster i. W. 1893, Aschendorff) 129. l.

magukat ott a temető alján! Halovány lett a leány, sorvadásba esett a fiu, s megholt. De megjelent álmában a leánynak és felvitte oda a *Körös-hegy* tetejére. Szegény lány nem tudta mit csináljon; jött hozzá később az ördög és felvitte szintén a Kőrishegyre; mulattak is ott, de baj volt a vége; a lány *fekete pesztra* lett és éjjel-nappal mászkált át a hegyeken. Meg is ijesztett minket; holtig voltunk majdnem! De hát megsegít a jó Isten! haja szálát elástuk holdfogytakor a földbe és azóta tisztességes lány lett. . . .»

E hittel és szokással összefügg az a hiedelem is, hogy a hegyek mintegy lépcsőtül szolgálnak az itteni és a túlvilági élet közt.

Ha valaki nagyon gyakran álmodik egy elhalt ösmerőséről és főleg ha azt hiszi, hogy ez nem talál nyugtot a földben, ekkor — kalotaszegi hit szerint — sírjáról vett maroknyi földet hintenek a legközelebbi domb vagy hegy tetejére. Szép szokás dívik a Székelyföldön, a mint Bora hadnagy értesített minket, hogy t. i. idegenföldön elhalt emberek otthon maradt egy-egy ruha-darabját a falu legközelebbi dombján vagy hegyein szokás elásni. Így pl. Königrätznél elmaradt szemerjai fiúk egyes ruhadarabjait a szülők elásták az Előpatak felé vezető út dülőjén. S később, a mikor Bora hadnagy a boszniai hadjáratot végigharcolta, még az is tudomására jutott, hogy egy háromszéki flú Boszniában elesvén, szülei Kilyén falu határa és Eresztevény közt lévő »Körüllaj« hegyen elásták hátramaradt ingeit. Ezt az elásó szertartást a brassómegyei csángó községekben is gyakorolták az úgynevezett Sándor ezred olaszországi harcaiban elesett csángó fiuknak otthon maradt rokonai.

Kalotaszegen és Székelyföldön is a fogfájós ember egy hegyen farkasgége-virágot (*aristolochia clematitu*) szed, belőle kört rak maga körül, s 32-t pedig megrág fájós fogával, mondván: »Krisztus 32 éves volt, mikor meghalt, 32 fogam van és 32 virágot megrágtam; hegy vedd el fogamtól a fájdalmat és tedd fogamat oly erőssé, mint te vagy!«

A rossz szellemek közé, melyekkel népünk a hegyeket benépesíti, a *Kőgyűró* és *Hegyhengerítő* is számítható, kik meséinkben ugyan (v. ö. *Istvánffi*, Palócz népmesék a fonóból 20. l.) nem mindig ellenséges érzülettel viseltetnek az ember iránt, de a néphit szerint mégis csak kártékony szerepűek. Székelyföldön sziklaszirtekről, nagy kődarabokról azt hiszik, hogy azokat e lények vagy valamelyik ördög hengergette le a völgybe. A gyalui havasok aljában van egy szikladarab, mely egy csuhás baráthoz hasonlít. A nép azt meséli, hogy ugyanaz az ördög, ki a fentemlített kertet bírja a gyalui havasokon, egyszer barátságot kötött egy baráttal, ki végül túltett az ördög furfangjain és megcsalta őt. Erre aztán dühbe jött az ördög és kővé változtatta a csuhás barátot (*Köváry* id. h. 98. l.)

Egy *Ördögkő* nevű szikladarab van Hídalmás határán is, a Meszeshez közel; színe fekete és át meg át van lyuggatva. E lyukak egyikénél fogva hozta ezt egy ördög ide, a szemben levő hegy csúcsáról; várába akarta vinni, de egy vénasszony látván az ördög fáradozását, még éjjel előtt megszólaltatá a falu kakasait. Ez megzavarta munkájában az ördögöt s haragjában a követ a vénasszonyra dobta (*Köváry* id. h. 97. l.)

De nemcsak egyes ördögöknek vannak néphagyományaink szerint magyar hegyeken csodás kertjeik, hanem a tündéréknek is. Így pl. a Ciblesen a nép még mindig egy tündér kertjének maradványait látja, a honn gyógyfüveket szed és azoknak különös nagy hatást tulajdonít (*Köváry* id. h. 86. l.) Meséinkben is a tündérek kertje mindig valamely hegy ormán van (v. ö. *Merényi*, Dunamelléki népmesék I. 52. l.) Itt az égbenyúló hegyek csúcsain terülnek el a csodás rézerdők, hol rézmadárkák énekelnek; az ezüsterdők, hol hófehér madárkák danolgatnak szebbnél-szebb nótákat; az aranyerdők is, hol aranyszínű madarak dalolnak, hol aranyfákon aranygyümölcs terem, melyet hófehér őzek és szarvasok eszegetnek (*Merényi*, id. h. I. 171. l.; *Istvánffy*, id. h. 40. l.) Sok külföldi mesében Erdély a csodák országának van feltüntetve, melynek határán az üveghegy van. Így pl. egy német mesében egy kiszolgált katona három éjen át különféle kínok hallgatag elviselésével megvált egy habléányt, kiről később kisül, bogy Erdély király-kisasszonya. A katona aztán elaluszsa menyegzőjét és az üveghegy elválasztja mátkájától és Erdélytől. Végül egy táltos ló átviszi az üveghegyen; a vitéz nőül veszi a habléányt és ő a csodaország, Erdély királya lesz (*Fahn Ulr.* Volksmärchen aus Pommern und Rügen I. 56. sz.) Az üveghegyhez hasonló mesebeli hegy az úgynevezett mágneshegy, mely közelében levő minden élő lényt magához vonz. Aranyat csepegtető hegysziklákról is tudnak meséink és mondáink. Szent-Miklós határán van egy szikla, az úgynevezett *Aranyсарog*, melyről néha az arany mint a fenyőfáról a gyanta, úgy csurog és csakhamar csapok alakjában megállapodik. Gyakran jönnek oda ismeretlen idegen emberek szekerekkel, lovakkal és mielőtt valaki megakadályozhatná őket, leszedik és elviszik az alig termett aranycsapokat (*Müller*, Siebenbürg. Sagen, 2. kiadás 193. lap.)

Elátkozott emberek is állatok vagy kősziklák alakjában hegyek tetején vagy aljában várják megváltásuk óráját (v. ö. *Merényi* id. h. 122. l.) Firtos-Várallya közelében két hatalmas szikladarab látható, melyek közül a nagyobbik széklőformára van kivájva. A monda azt beszéli, hogy két bűnös ember egykor kocsin hajtott végig e helyen. Egy kerék eltört és a két bűnös kocsiától, mindenestől kővé lett. E két követ a nép *Tóbiás követének* nevezi (*Müller*, id. h. 179. l.)

Hogy a hegyek a néphit szerint mintegy az égbe vezető átmenetet, hídát alkotnak, arra reminisczenciát találunk amaz elterjedt népies nézetben is, hogy a hegyek az ég támaszai. Meséinkben is előfordul egy hegy, mely az eget támasztja. Annak a hegynek legmagasabb csúcsán van egy virágcserep-alakú kőszál, annak a kőszálnak a tetején virít egy virág, melyet a tűzmadár begyéből öntöz égi harmattal (*Merényi*, Eredeti népmesék I. 16). Az *Igazak* lelkei is, mielőtt mennybe szállának, még hegységeken barangolnak rövid ideig, hogy esetleg odatévedt jó embereknek segítségül legyenek (*Merényi*, Dunamelléki népm. I. 171.)

(Vége következik)

A szamosújvári gyógyfürdő.*)

— Képpel. —

Irta: *Szongott Kristóf*.

A mi Kolozsvárnak—Monostor, a mi Deésnek—Akna falu, az Szamosújvárra nézve a *kérői* határon levő fürdőtelep, oly terület, mely átcsatolásra átszik praedestinálva lenni.

Hogy azonban a hazai gyógyfürdők sorában ez, a becses kénforrást környező, csinos fekvésű fürdőtelep minő nevet visel? részemről arra valami különös súlyt fektetni nem birván, nyugodtan bevárhatom, míg akár a város, akár a közelebből érdekelt tulajdonos — ki a maga részéről igyekszik minden lehető elkövetni a fürdő emelésére — elérkezettnek látják majd az időt, e már is szép jövőt ígérő fürdőhelynek, mely városunk területétől csak az országút által választatik el, az előírt közigazgatási szabályok szerint, hatósági eljárás útján Szamosújvár határához átcsatolni: természetesen az érdekelt szomszédközség meghallgatása mellett.

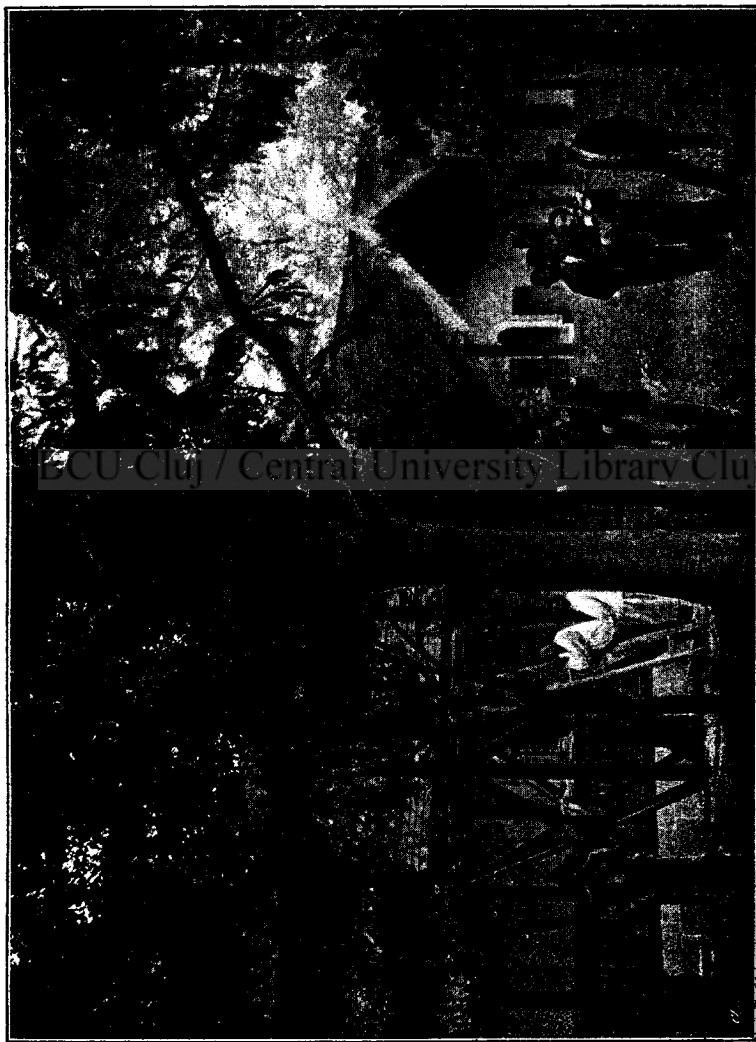
Ismételem: nekem a »kérői fürdő« elnevezés nem idegenszerűbb, mintha ugyanazt »szamosújvári fürdő« néven emlegetnők; s mint közegészségügyi, sőt némileg forgalmi szempontból is számba vehető tényező már is ép úgy megérdemli figyelmünket, mintha csak e város közvetlen területét képezné.

Az első forrásnak a haszonbérelő *Czakó*-család, melyből eredt a neves *Czakó Zsigmond* magyar színműíró, adott nevet, több mint ötven évvel ezelőtt, ámbár a kézírati »*Historia domus*« tanuskodása szerint már 1777-ben használatban volt fürdők. A fürdőhöz legközelebb eső vasúti állomás: Szamosújvár. Szamosújvárról kétfelől fassal szegélyezett alig 2¹/₂

*) Mutató szerző »Szamosújvár írásban és képekben« cz. művéből, hálás köszönetet mondva szerzőnek a bemutatott kép szíves kölcsönzéseért. *Szerk.*

km.-nyi árnyékos rövid úton 15 percz alatt gyalog és kényelmesen kilehet sétálni a fürdőkhöz; különben óránként társaskocsi közlekedik a város és fürdő között.

A fürdő fekvése igen szép; mögötte közvetlenül hegy emelkedik,

A szamosújvári (kérői) fürdő.

melynek lombos fái alatt és mogyoró-bokrai között kellemes helyek kínálkoznak. Előtte padokkal ellátott tánczó hely, tovább pázsitos tisztások. Az országúton túl, a Szamos hosszában sűrű berkek, melyeknek kedves lakói: a dalos madarak kellemes hangjaikkal gyönyörködtetik füleinket.

A csinos park-környezte fürdőtelep több kőépületből áll. Lakószobái a szükségletet már nem képesek kielégíteni. A két vendéglő konyhája jó és olcsó. Tizennyolcz fürdőszoba áll a vendégek rendelkezése alatt; 12 szobának izléses stílusban épült fedett tornácza is van. Minden fürdőszoba kényelemmel van berendezve; vannak kettős káddal ellátott szobák is. A fürdőszobákat a tavalyelőtt újra átalakította az érdemes tulajdonos, kinek figyelmes szeme mindig talál igazítani, csinosítani valót.

Tavalyelőtt épült hat új szoba, melyek carrarai márványkádakkal vannak berendezve, mind a hat szoba padlata színes csementlapokkal van kirakva. E szobák, melyekben kemence is van, hogy télen is lehessen fürdeni — bátran kiállják a versenyt Erdély bármely látogatott fürdőjével. Szóval a derék tulajdonos: *dr. Zakariás József*, fegyintézeti főorvos nem kimél fáradságot, költséget, csakhogy kényelmet, lakályosságot, csint, tisztaságot, rendet állandósítson fürdőtelepén. Viszont nemcsak a város, hanem a vidék közönsége is évről-évre nagyobb meg nagyobb számmal látogatja a virágzó fürdőt. Ünnepnapokon, mikor a vidéknek adják az elsőséget, csak nehezen jut a szamosújvári — fürdőszobához. Szamosújvár után Deés ad legtöbb fürdővendéget; a deésiek egy része kocsival jön ki, a többi az olcsó vasutat használja, mely délután 4 órakor kihozza és este 9 órakor haza viszi őket. Ezenkívül Kolozsvárról továbbra megyénk, sőt hazánk távolabb eső vidékeinek helységeiből is találunk vendégeket a nyári fürdőidény alatt a kérii fürdőtelep árnyas sétányain.

A mondott két forrás szolgáltatja a vizet a meleg fürdőkhöz. E kénes források gyógyító hatását már régóta ismerik a vidék lakói. *Dr. Brunner Kálmán*, a nagyhírű budai »Császár-fürdő« kitűnő orvosa, a kérii ásványvizek gyógyító hatásáról, elemzési adatok alapján, következő véleményét mond:

»A kérii vizek a ritkábban előforduló kénes vizek közzé tartoznak; mint ilyenek jó sikerrel alkalmazhatók a csúzos bántalmak súlyosabb eseteiben; az izmok, ízületek csúzos bántalmai, zsugoródások, merevségek, bőrfekélyek, csontszú, görvélyes bántalmak ellen, idült izzadmányoknál, melyeknek felszívódását a kénes vizek elősegítik, fémmérgezéséknél, stb. Belsőleg használva a garat, gége és hörög-hurút, alhasi pozsga, gyomor- és bélhurút, aranyeres bántalmak, a máj- és lépdagaganatok; stb. javulni fognak alkalmazásuk által.«

A derék tulajdonos a fürdő forrásait öt évvel ezelőtt *dr. Hankó Vilmos*, budapesti chemiai tanár által vegyelemezttette is; *dr. Hankó munkáját e cím alatt: »A kérii fürdő és ásványvizei«* ki is adta. Ebből a lelkiismeretes munkából veszem át a következő sorokat: »E forrásvizek

összetételükhöz képest a *szobránczi* vizek, *Harrovgate*, hírneves angol fürdő vizei, *Lostorf* ismert svájci fürdő vizei mellett igen előkelő helyet foglalnak el. A vizek kedvező összetétele által biztatva, a fürdőtulajdonos elhatározta, hogy e kis fürdőt tetemesebb beruházással a modern igényeknek megfelelő fürdőintézeté fejleszti. *

TURISTASÁG.

Szikla-avatasok a Hideg-Szamos mentén.

Az E. K. E. kolozsmegyei osztályának kirándulása.

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület július 9 és 10-én br. *Feilitzsch* Arthur ügyvezető alelnök vezetése alatt igen sikerült kirándulást rendezett; résztvettek benne gr. Béli Ákosné leányaival Emma és Zsófia grófnőkkel, br. Feilitzsch Arthurné, Chernel Istvánné, br. Mannsberg Sándorné, gr. Béli Ákos főispán, br. Feilitzsch Arthur kp. alelnök, dr. Szádeczky Lajos a kolozsmegyei osztály elnöke, br. Mannsberg Sándor osztály-alelnök, Matskásy Pál, Chernel István neves ornithologusunk Kőszegről, Zeyk Albert, Csaba Zoltán, Nemes Károly kir. főerdész, Ferencz Gyula erdész és Gámán József osztálytitkár. A vasárnap korán reggel indult társaságot a hideg-szamosi gőzfűrésztelen szíves vendéglátással és terített asztallal várta Stropf igazgató, honnan rövid időzés után tovább indulva d. e. 11 órakor már a reketői erdészlak viszhangozta a kirándulók hangos örömét.

A készen tartott háttas lovakra felkapva megkezdődött a felvonulás a Hideg-Szamos és Negruca vadregényes völgyén, később a fenyves erdőkkel borított meredek hegyoldalokon az 1400 m. magasan fekvő Dobrinba, hol az Andrássy-grófok vadászkastélyában és havasi parkjában jól eső pihenés után gazdag turista-ebéddel jutalmazták meg magukat a fáradhatlan turisták, s volt kelete a rablópecsenyének és a havasi patakban behűtött borvizes bornak.

A vadászkastély és park megtekintése után d. u. fél 5 órakor a visszaindulásra kelle gondolni, s a víg társaság gyalog és lóháton 2¹/₂ óra alatt szállott le a meredek fensíkről, de 7 óra után ismét főhadi-tanyáján a reketői lakban gyűlt össze, megbeszélendő az élvezetdús nap eseményeit. A Feilitzsch báró leleményességéből gazdag estebédet a gyalui »hangművészek« arcai és pizzicatoi mellett költötte el a társaság, víg felköszöntők, szín- és hanggazdag tűzijáték, mely mindazonáltal csak halvány utánzata volt a Jupiter tonans és fulminator ugyanakkor élvezett működésének — és vídám nótázás élénkítették a program ez éjfélig tartó pontját. De már csalogatólag integettek az erdészlak tágas vendégszobái, s ki-ki igyekezett magának egy kényelmes ágyat lefoglalni, hogy fáradalmait kipihenve, friss erőt gyűjtson a következő napra.

Másnap alig virradt, már is felkölt a . . . nap, vagy mondjuk fordítva: alig kelt fel a nap, máris virradt s vele együtt fölkel a főispán is, derék árvaszéki ülnökével Matskásyval, hogy hivatalos ügybuzgalmukat néhány

megyei bizottsági ülésen Kolozsvárt kifejtsék, hiába csalogatták, marasztották a fenyvesek és csörgő patakok: menniök kellett, s mentek is, mély álomban hagyván társaikat. Első a kötelesség. Városi szokás szerint elég korán, néhány vállalkozóbb kiránduló elszántan vetette magát a Rekető kristálytiszta jéghideg habjaiba, mások magukhoz vitették a csermelyt korsók szűk határai közé szorítva. — A friss havasi víz és ózondús levegő hatása azonnal mutatkozott a reggelire elősiető társaság tagjain, s különösen a hölgyek vetekedtek a szépség és üdeség bemutatásában. Hogy ki volt a győztes, azt — kikerülődő egy második trójai háborút — most nem döntöttük el, de nem is volt reá idő, mivel sietni kelle a 2 órányira fekvő sziklákhoz, ott találkozandó a *Vasvári-kör* ide megérkező tagjaival, kik a megelőző napon tartott funtinelli emlékűnnepélyről jelezték látogatásukat.

A d. e. 10 órakor kocsin és lóháton induló társasághoz útközben csatlakozott *Hangay* Oktáv o.-alelnök, dr. *Veress* Vilmos tanár, *Kántor* József és családja, s 1 $\frac{1}{2}$ órai élvezetekben teljes út bevégeztével megérkezett a kirándulás valódi célpontjához, az egyesület által megjelölt sziklákhoz. A festői szép vidék s a műszaki szempontból is igen érdekes facsúztató csatorna megtekintése után kezdetét vette a hivatalos program: br. *Feilitzsch* Arthur központi ügyvezető-alelnök lelkes szavakban adta elő a *Hidegszamos* mellett kimagasló sziklák elnevezésének előzményit, s a *Somkereki Gusztáv* főerdésznek e téren elévülhetlen érdemeit megörökítő szikla felíratát elmésen elrejtő galyfüggöny lehullására megadta a jel (sub rosa): a magas szikla oldalán meglapult, s a felíratot és önmagát leplező oláh atyafi reggel 8-tól délig nem a legkényelmesebben tölthette idejét) erre lehullott a bokor s láthatóvá lön a kbl. félméter hosszú betűkkel jelzett (cinóberrel színezett) felírat: »Somkereki szikla.« Visszatérve a *Béldi sziklához* ép a csoportosulás közben érkezett meg a *Vasvári-kör* tagjaiból kivált 5 tagú társaság *Szabó* Samu tanár-elnök, *Csűrös* József lelkész és *Dunky* Ferencz fényképész vezetése alatt. Az örömmel fogadott vendégek korán reggel indultak a belesi erdészlabkból, hogy még idejében résztvehessenek ünnepélyünkön.

Meleg üdvözlések után, br. *Feilitzsch* Arthur a következő beszédet tartotta a *Béldi szikláról*:

»1891 január havában alakult meg az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület, abból a célból, hogy szűkebb hazánkban a mulatságost a kellemessel, a szépet a hasznossal kösse össze, hogy amennyire gyenge erőnkéből kitelik az erdélyi részek szépségeit, turistailag gyönyörű helyeit honfirtásainkkal és a külföldiekkel megismertessük és szolgálatot tegyünk a hazafiság magasabb követelményeinek kapcsolatban a turistasággal.

Mit tehattünk jobbat és hasznosabbat, minthogy e célunkat első sorban az *erdélyrészi mindenkor hazafias főurakkal kezdtük meg*, azokkal adtuk meg az iránt s igyekeztünk jó példával menni a nagy közönség előtt, hogy azt követvén, magának élvezzet, a hazának nagy szolgálatot teljesithessen.

És sikerült nekünk tavaly egy próba-kirándulást rendezni ide a *Hideg-Szamos vadregényes völgyébe*, megnyervén arra Kolozsvármegyének első családját, szeretett főispánunkat kedves családjával. Ez a kirándulás reményeinket messze túlhaladta s azóta a turistaság örvendetes lendületet vett. Ime az E. K. E. ezt az első napját ma sziklába vésve megörökítve találjuk itt azzal a névvel, melynek varázsereje alatt ki-

rándulásaink megindultak. Amott egy másik sziklán a *Bethlen András* gr. neve ragyog, kinek kiváló érdemei vannak turistaságunk támogatása körül s a kinek nevéből nevezett vadregényes sziklát tegnap megtekintettük. Hálás köszönetünk illeti őt s hálás köszönetet mondunk itt Béli Ákos grófnak és kedves családjának s külön is a grófné ő méltóságának, hogy ezen az ünnepélyen a keresztanyai tisztet elvállalni kegyeskedett. A szeretetnek, ragaszkodásnak és őszinte tiszteletnek érzését, a mit szavakkal kifejezni az emberi szó nem képes, hirdessék e megjelölt sziklák örök időken át.

Nemcsak a turistaságot, hanem az *igazi magyar hazafiságot vannak hivatva hirdetni e sziklák*, hogy ime lássák, kik voltak azok, kik a turistaságnak itt úttörői voltak.

A legnagyobb reményeket köztjük e kezdethez, a turistaság felvirágzásának reményeit. Ezzel a várákozással leplezem le ime e szikla nevét s adom át gondozásába az E. K. E. kolozsmegyei osztályának.

E beszédre a kolozsmegyei osztály elnöke *Szádeczky* Lajos dr. a következő szavakkal válaszolt:

»Kegyelettel vesszük gondozás alá e felszentelt sziklákat. mint az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület e vadregényes havasok közé terjeszkedésének legelső emlékpiramisait. Emlékeztetni fog az első a »*Bethlen-szikla*« minket a *múltban* Erdély legnagyobb fejelmére Bethlen Gáborra; a *jelenben*, a kiről neveztetett, gr. Bethlen Andrásra, kinek legfőbb gondozása alatt e kincstári erdők állanak s kegyelettel fog mindig emlékeztetni a grófi család itt jelenlévő tagjára, gr. Béli Ákosné, sz. Bethlen Emma grófnőre, ki e szikla felszentelő ünnepélyén a keresztanyai tisztet elvállalni kegyeskedett.

A második, melynek tövében állunk, emlékeztetni fog minket a székely szabadság egyik vértanújára, *Béli* Pálra, ki mint bujdosó ott, a hol később Rákóczi és Mikes. szintén a Fekete tenger partján hallgatta a tenger mormolását s ott nyugosznak porai távol az anyaföldtől; és emlékeztet minket a jelenben és jövőben az ő hazafiúi és honleányi erényekben s a turistaság terén szerzett kiváló érdemekben gazdag utódaira, a Béli-családnak itt most is jelenlévő tagjaira.

A harmadik a *Somkerekhi-szikla*, eszünkbe juttatja a munka emberét, e havasok sok esztendőn át buzgó gondviselőjét s az erdészetnek fontos feladatát itt e hegyek között. — S együtt vége mind a három egy hazafias eszmét jelképeznek: a *magyar kultúra*, a *magyar nemzetiség*, az *állameszme terjedésének eszméjét* ide a havasok közé Egy-egy világító torony, egy-egy mér föld-mutató nekünk e tekintetben mindenik, melyek csalogatnak, vonzanak minket mindig bennebb és bennebb. Mert sajnos, ez a föld előttünk még úyszólván *terra incognita* s csak jogilag magyar, de tényleg nem az. A *békés honfoglalást nekünk kell itt folytatnunk* s elkészíteni egy szebb, a múltnál békésebb és boldogabb jövőt Legyenek ezek a sziklák vonzó mágnestűjévé a kirándulónak, turistáknak

Azon reményben, hogy ezt a célt sikerülni fog elérni, örömmel ünnepeljük a napot mint egy szebb jövő hajnalát s kérjük isten áldását e külsőleg csekélynek látszó, de *magasztos eszméket jelképező* alkotásokra. — Isten áldja meg az eszme megpendítőit, megalkotóit, azokat, kiknek emlékét és nevét hirdeti; áldja meg és tegye virágzóvá, boldoggá osztály és rang, vallás és nemzetiségi különbség nélkül e *hazát* melynek mindannyian édes gyermekei vagyunk s melyen e kívül nincsen számunkra hely, sem a Kárpátoktól éjszakra, sem délfelé.

Azzal végzem s vesszük gondjainkba — ajánlván a mi jobb kezünk, a gyalui képviselőség kiváló figyelmébe — e megjelölt sziklákat, a mi minden jó hazafinak mindennapi imája s összes hazafias törekvéseink végcélja, hogy *éljen a haza!*«

A beszédekre kitört éljenzés után, zenekiséréttel az egész társaság énekelte a Szózatot és Hymnust. — Ősi szokásnak megfelelőleg az ünnepély kiegészítéseül áldomás következett, s a lelkes felköszöntők közt kimagasló volt, midőn a sziklamegkeresztelésre felkért keresztanya gr. *Béldi Ákosné* poharat emelt s a következő hazafias szavak után: »*A míg e szikla áll, éljen a magyar, s a mint e sziklán szétszűzódik e pohár: úgy szűzódjon szét minden törekvés, a mely a magyar haza ellen irányul!*« — a megkeresztelt sziklához dobta poharát.

Az így felfokozott hangulatot bezzeg kizsákmányolta Dunky Ferencz s a vígkedélyű társaságról néhány igen sikerült fénykép felvételt eszközölt, melyek közül bizonyára az a legérdekesebb, mely a Béldi-sziklán festői csoportban elhelyezkedett társaságot örökíti meg.

Még sokáig el lehetett volna időzni a remek vidéken, ha Feilitzsch br. a »generális« erélyesen nem figyelmeztetett volna, hogy sietni kell a visszatérés-el, különben Bartháné, a reketői konyha főparancsnoka a várokozásért megbosszúlja magát. No ez hathatós érv volt s gyorsan elfoglalva az *alkalmatosságokat*, megindult a menet vissza a főhadiszállásra.

Ide megérkezve megkezdődött a társasébed, gazdag étrenddel s még gazdagabb kedélylyel; az eredeti magyar természet ily körülmények közt szót kér, szót hallgat és elsőnek emelte poharát Szabó Samu a »Vasvári-kör« elnöke, felköszöntvén az E. K. E.-t és annak ügyv. alelnökét br. Feilitzsch Arthurt, utánna szólott br. Feilitzsch, éllette a ma megkeresztelt keresztanyját, gróf Béldi Ákosné és családját; Szádeczky Lajos dr. éllette gr. Bethlen Andrást, mint a kinek a turistaság és kiválóan egyeületünk is oly sokat köszönhet a múltban, s a kitől sokat vár a jövőben; majd br. Mannsberg Sándor élte a munka embereit, az erdészeket, köztük a ma megünnepelt Somkerek-i főerdészt, mire dr. Gámán József felköszönti a Vasvári-kört és tagjait, kik fáradtságot nem kimélve, megjelentek az E. K. E. ünnepélyén; erre dr. Szádeczky élte az ünnepély déuszeit — a jelenlévő hölgyeket, Kántor József felköszönti dr. Szádeczkyt, mint a kiről úgy kérdezősködött egy egyszerű oláh, hogy ki az az »aranyházú Szt.-János«; de a további beszédek hosszú sorát meggátolta az előrehaladt idő s az a szándék, hogy az E. K. E. tagjainak haza Kolozsvárra, a Vasvári-stáknak pedig fel Dobrinba kelle menniök. — Az így kétfelé oszlott társaság egymásnak s az egész havasi tájéknak azzal mondott búcsút, hogy: a mielőbbi viszontlátásra!

Gámán József dr.

Dévától—Maros-Újvárig.

Az E. K. E. hunyadmegyei osztályának kirándulása.

— Útilapú tréfás vidéki episztolában.

Kedves öcsém, Niphetos!

Engedd meg, hogy elmeséljem Neked az E. K. E. hunyadmegyei osztályának Maros-Újvárra július hó 12-én rendezett kirándulását. Nagyon

sajnálom, hogy nem vettél abban részt. Legalább versenytárczát írának most ketten. Tehát miként már idéztem, 12-én volt a kirándulás. Reggel korán kellett felkelni, mert a vonat Déván sem oly udvarias, hogy 5 óra 18 perczen túl várjon valakire. Robogtak a kocsik a dévai vasúti állomáshoz, szállítva az útasokat Mi nehányan csak az apostolok lován sipirteltünk kifelé. Reggel öt órakor egybe voltunk gyűlve mindnyájan. A váróteremben hallszott a csiri-csári. Csak egy-egy kirándulón látszott meg az álmodás, de ezek is megélenkültek. A látóhatáron feltűnt László Zsiga bátyánk. Volt öröm. Izraelben. Körülfogták, símogatták a jó öreg szakállát. Szájról-szájra járt a hír: »Itt van Zsiga bácsi!« Pietsch Sándor, a kirándulás buzgó rendezője, remekül teljesítette lóto-futó teendőit. Ő váltotta meg a vasúti jegyeket és szolgált felvilágosítással mindenkinek. Nem volt valami irigylendő a helyzete. Voltak olyanok is többen, kik az utolsó percekben határozták el magukat, hogy résztvesznek a kiránduláson. Pietsch Sándor ezekkel szemben is nagyon előzékeny volt.

Egyszer csak megszólalt a csengettyű A várva-várt vonat sisteregve-prüszkölve berobogott a pályaudvarra. Két III-ad osztályú kocsit kapcsolnak külön a kirándulók részére. Kezdődött a gyors felszállás. Az első szakaszba a fiatalság szállott be. Élénk képet nyújtott a toilette-ek sokféle színe. Akár egy szép madárkiállításnak is beillett volna a Noé bárkájába. Elöl ültek a fecskék, utánuk a kajdácsok, szürke darúk, tűzokok, szelídített kanárik, rózsaszínű flammingók és egy pelikán. A menetet két golya zárta be: B. y Lajos és Priamus. Mikor elhelyezkedtünk mindnyájan, a harmadik csöngetésre felszállott Pietsch Sándor is, az utolsó magtörő pinty. Éles fütty és a magunkkal vitt Dani bandája által húzott Rákóczi-induló hangjai mellett, zajos éljenzések között, megindult a vonat méltóságteljesen dübörögve, majd tempo celerando. Br. Szentkereszty főispán is beült a társaság kedvéért a III. osztályba; Benczenél aztán leszállott, hogy bokaji birtokát megtekintse. Útközben sokat éljeneztek br. *Jósika* Lajos elnököt, ki alig tudta viszonzni a zajos óvációt. Piskiben a társasághoz csatlakozott Barcsay Róza, Barcsay Margit és Szilvássy Aladár, a peripatethikus szakgazda. Barcsay Rozinchen, mint jó gazdasszony megnézte Piskiben, hogy rendben van-e a szénája. (Bizonyosan rendben találta.) A vonat egyhangú zakatolással gördült Szászváros, Alkenyér, Alvincz és Gyula-Fehérvár érintésével Tövis felé. Dani zenekara az egyik kupében játszott, míg K. Sándor József salamoni ítélettel megfelezte őket, hogy mind a két kocsiban legyen muzsika. Lázár Árpád, ki eleintén alig tudott Morpheus karjaiból kibontakozni, rágyújtott az ő szép baritonján egy víg nótára. A társaság gyönyörködve hallgatta. Majd ifj. Németh László is duettben énekelt vele. (Koncz Aladár meg egy-egy fis. és diszel egészítette ki az akkordokat.) Csulay Lajos, a Lázár Árpád háládatos adjutánsa, áhítattal és meglepéssel pödörgette és kunkorgatta kaczkias bajuszkáját. Lázár Anna kedves hangjában is volt alkalmunk gyönyörködni. Aztán Németh Laczi (Tancred lovag) adott elő »Rip-Rip«-ből és a »Fliegende Holländer«-ből egyes részleteket a társaság mulattatására. Figyelemmel hallgatták, a mi jól esett az ő domború keblének, melyet egyre símogatott.

Nemsokára közeledtünk Tövishöz. Horváth Kamillo most is meg-

éhezett, mint Gyaláron. Noha a gomblyukában rózsaszínű szekfű virult, mégis csak azt hajtogatta; »Csak levegőből nem él meg az ember! Be kell egy jó pörköltet és *spritzert* vagy sört kebelezni!« Igaza is volt. Nagyon megéheztünk. Alig vártuk, hogy ehessünk valamit. Mihelyt Tövisre érkeztünk, kiszálltunk a kupékból. A tövisi állomás peronján jelentvők ármulva nézték, hogy miféle elegáns közönség száll ki a III. osztályú kocsikból. A demokratikus társaságban (bocsánat azoktól, kik nem szíveslik e kifejezést) csak az E. K. E. elnöke, Flotow báróné és bájos leánya képviselték az arisztokracziát. De Tövisen nem lehetett ám enni, mert a mi keves idő is maradt volna, azt a hölgyek eltoalettezték a váróteremben a tükör előtt. Horváth Kamilo azonban ellátta magát konzervekkel és hűtő fluidummal. Csakhogy a társaság legnagyobb része nem jutott ételhez, mert mikor leakartunk telepedni, már jelezték, hogy fel kell szállni a különvonatra. Tehát gyorsan felszuszpetelődünk és dübörögtünk *con expressivo* a célhoz. Menetközben Lázár Árpád tartott szabad előadást az élet fentartásához nélkülözhetetlen fűszerről, a sóról. (László Zsiga ragyogó szemekkel ízlelte ajkait).

Kilencz órakor a marosújvári állomáshoz érkeztünk, hol Blaska Ubald bányatanácsos fogadott több tisztviselővel. Itt már még demokratikusabb kocsikba szálltunk át. Az ilyen kocsikon a rendes vonatoknál a következő felírás olvasható: »6 ló és 36 ember.« Itt a »czérnavékonyságú« Csulay Lajos könnyen felkúszott a magas kupéba, de az elhízott Borostyány Béla csak nagy szuszogással birt felkapaszkodni. Tolnai Jancsi kivette volna (ha lett volna) a zacherlines flaskóját és szerette volna spritzölni a szögleteket. A kászolódások után éhesen bár, de »törve nem« robogtunk be Maros-Ujvár községébe, hol a bányatéren megállva Dani rágyújtott a Rákóczi-indulóra. De enni itt sem kaptunk most, mert $\frac{1}{4}$ 10 óra lévén, sietni kellett a bányába. A bányatisztviselők a »Stefánia-bányát« mutatták, mivel a »Rudolf-bánya« egyrésze omladozó félben van. A Stefánia-bánya gépházában kaptunk mindnyájan bányász-köpenyt és bányász-sipkákat. A hölgyek is köpenyt és kendőcskéket. A legtöbb nő úgy nézett ki, mint egy-egy »Finum Rózsi.« Legjobban nézett ki a piros fejkötővel: Barcsay Vilma és Nyisztor Lujzika. Most megkezdődött a levonulás az »aknába.« Aknának nevezik a bányászok a függőleges irányba lefelé haladó négyszögű üreget. A levonulás a szomszéd-helyiségben levő gőzgép által működésbe hozott súlyesztő-kosárban történt.

Ötös csoportokban tüntünk el az emelő kosárral 60 méternyire a föld belsejébe. Itt kiszállva, a »tárná«-ba jutottunk. Tárnának nevezik a bányászok az akna folytatását képező és vízszintesen haladó négyszögű üreget. A tárnában kis kézi lámpák világítása mellett elértük a »sótet«-et. A só szürkésbarna márga-rétegek közé van ékelve, melyek oly szabályszerű távolságban vannak egymástól, hogy Hajduczki József tanár sem tudta volna a sávokat pontosabban megrajzolni. Beke Ferencz is felkiáltott: »Jézus Mária! Ez mind só!« Hogy meggyőződjék a valóságról, nyelvével érintette. E nagy vállalkozás után megnyugtatta Zsiga bácsit is, hogy az valóban mind só. (Szerencséje volt Beke Ferencznek, hogy a só és nem a villanyos világító-készüléknek a tárnán végighúzóódó sodronyát nyaldosta, mert ha

azt érinti véletlenül, úgy a villanyozó Jupitert áldotta volna.) Lassanként lassú moraj ütötte meg füleinket. Majd zenei hangok csaltak befelé.

A tárna végén aztán a bányász-zenekar indulója fogadott, de egyúttal egy olyan szemkápráztató látvány tárult elénk, hogy mindnyájan elálmélkodtunk. Előttünk állott a 40 méter mélységű sóbánya a maga tündéri fényében. A világító fényt 10 villamos ívlámpa szórta nappali világosságot árasztva szét. Földbe gyökerező lábakkal, a legnagyobb megilletődéssel bámultuk a fenséges látványt. Lelkünkben perczekig leírhatatlan érzés vibrált. A bánya, mely csarnokszerűleg van művelve, egy valóságos templom belséjéhez hasonlít. A benyomás oly intenzív, hogy a szemlélő lelke önkénytelenül felemelkedik a hétköznapiaság légköréből a magasatos Istenséghez. A bányász-zenekar hangjai közé a mélységben dolgozó munkások csákánycsattogása vegyült, melynek hangjai a metallophon hangjaira emlékeztetnek. A tárnából oldal-karzat vezet, melynek hossza mintegy 250 méter. Ezen végigmenve kanyargó lépcsőkön lejutottunk a bányaműveletek színterére, mintegy 100 méternyire a föld alatt. Itt Blaska Ubald bányatanácsos és bányatisztviselők szíves kalauzolása mellett megnéztük a féltedig Ádám-kosztümben dolgozó bányászok sófejtesét. Fáradságos munka! Zsiga bácsi, ki úgy nézett ki, mint egy Pontifex maximus, csak egyre csóválgatta a fejét. A bányában 4 oldalcsarnok nyílik, melyek mindenike 2—2 villamos lámpával van világítva. De én nem kontárkodom, s részletes leírásra nem vállalkozom. Hanem a ki még mai napig nem érkezett reá — olvassa el folyóiratunk ez évi 6. számát, hol dr. *Bikfalvi* Károly marosújvári bánya-orvos, mint szakember részletesen és szépen leír mindent. Innen felmentünk a táncsterembe. A zenekar pompás zenéjét élvezve, 16 pár négyest is tánczolt, melyet Lázár Árpád rendezett animóval. A bányából aztán a felvonó-gépen észrevétlenül ismét a föld felszínére érkeztünk és siettünk valamit falni. A társaság egyrésze fürödni ment, ki a melegfürdőbe, ki az úszodába. Az úszoda sósvizét senki sem élvezte úgy, mint Mailand Gyula, ki Neptünként ugrándozott a trambulínokról és úszott, mint egy szalamander. Szilvássy Aladár pedig az Archimedes tantételét a testek súlyáról igyekezett bebizonyítani

Fürdés után $\frac{1}{2}$ órakor volt a társaság, mely kitűnő hangulatban folyt le. Az ebéd ízletes volt. Gáll Lajos vendéglőst dicséret illeti. A bányász-zenekar gyönyörűen játszott az ebéd alatt. Minden *pièce* után élénken megtapsolták. A pauzákat Dani töltötte be. Pohárköszöntőkben sem volt hiány. Sághy Kálmán erdőfelügyelő felköszöntötte br. Jósika Lajos elnököt, a báró pedig Blaska Ubald bányatanácsost. Lázár Árpád, Flotow bárónét és bájos leányát. Nagy lelkesedést keltett az idegen báróné rövid felköszöntője, ki a magyarokat éltette. Zajos »eljen« és »hoch« kiáltások hangzottak fel a derék báróné szavai után. Hajduczki József Pietsch Sándorra, a kirándulás buzgó rendezőjére üfirtette poharát. Pietsch Sándor Maros-Újvár közönségét éltette, Lázár Árpád pedig az ételeket »elszózó« és jövőben »elszózandó« Margitokért ivott. (Ugyanis 12-én épen Margitnapja volt.) Fényes Dezső aradi tanár Issekutz Antal polgármestert, László Zsiga a hölgyeket köszöntötte fel. Zsiga bácsi tosztjában felhozta, hogy ő már 70 esztendeje, hogy turistáskodik. (Tehát már a gólya szájában tette az első kirándulást.) Végül Issekutz Antal polgármester a jelenlevő

aradi hölgyekre emelt poharat. Az ebéd végével (melyre ráadásul szűnyog-csipést is kaptunk bőven) tánczra perdült a fiatalság. Majd a házas emberek is belemelegedtek és ropták a különböző tánczokat $1\frac{1}{2}$ óráig. Ekkor aztán jelezték a visszaindulást. A bányász-zenekar indulói mellett kivonúltunk az iparvasút kocsijain a maros-újvári állomáshoz, hol jó félóráig Dani produkálta magát. Fényes tanár fényképfelvételeket eszközölt a társaságról. Mihelyt egy barna asszonyka észrevette, mindjárt kezdte magát rendbe szedni, hogy az amateur-fényképész kellő pözban kaphassa le őt is.

Fél hét órakor a különvonatra szállva, Tövisen megvacsoráltunk. A diódi őrháznál kellemes meglepetés is érte az egyik kocsiban ülőket. A lámpa kialudt és sötétben útaztunk Tövisig, hol egy kézi lámpát helyeztek be és ennek világánál mentünk Piskiig.

Végre egy kellemesen eltöltött nap után $\frac{1}{4}$ 12 órakor éjjel visszaérkeztünk Dévára a kedves emlékű kirándulásból, mely az összes költségeket beleértve, személyenként csak 5 firt 20 krba került.

Végül adom a kirándulásban résztvevők névsorát.

Asszonyok: Antonovics Andrásné (Arad), Barcsay Lajosné, Bárdy Kálmánné (Soborsin), Biró Józsefné, Borostyán Béláné, ifj. Buda Imréné, Flotow báróné, Géber Károlyné, Millassy Jánosné, Naláczy Ákosné, Sággy Kálmánné, K. Sándor Józsefné, Susnek Viktorné, Szabóné Hegedüsi Sarolta; *leányok:* Barcsay Róza, Barcsay Vilma, Csukay Vilma (Radna), Flotow Tilda báróné, Kozolay Róza, Lázár Anna, Mara Margit, Nyisztor Lujzika és Flóra, Kénosi Sándor Erzsébet és Ilona *urak:* Bakcsy Lajos, Balia Zsombor, Barcsay Géza, Barcsay Lajos, Bárdy Kálmán (Soborsin), Beke Ferencz, Bildhauer Alfred (Arad), Biró József, Bogdán Géza, Borostyány Béla, ifj. Buda Imre, Csulay Lajos, Fényes Dezső tanár (Arad), Fischer Elemér, Géber Károly, Hajduczki József, Hollaki Arthur, Horváth Kamillo, Höhn Károly, Issekutz Antal, Issekutz Pál, Jósika Lajos báró, Konecz Aladár, László Zsigmond, Lázár Árpád, Mailand Gyula, ifj. Németh László, Nyisztor Sándor (Arad), Pietsch István, Pietsch Sándor, Puy Aladár, K. Sándor József, K. Sándor Lajos, Sággy Kálmár, Szilvássy Aladár, Tolnai János, Tolnai Lajos. A *Pharaó-nemzet*ségből pedig: Pista Dani 13-ad magával.

Ezzel befejezem hosszúra nyúlt útilapúmat, ama reménynek adva kifejezést, hogy Te, kedves Niphetos öcsém, a jövőben rendezendő kiránduláson részt fogsz venni és élénkebb tollal, élénkebb útleírást adsz, mert bizony egy »sós« kirándulásról czukorízú tudósítást bajos írni.

Priamus.

F Ü R D Ő Ü G Y .

A Kárpát-Egyesület fürdőjéről. Az E. K. E. fürdőjében, *Radna-Borberek*-en nyaralni legkellemesebb élvezet. Eltekintve, hogy az egyesület napról-napra folyton áldozatot hoz, hogy a vendégek minél nagyobb kényelmet találjanak, már maga a vidék is páratlan szépségű, úgy, hogy talán az erdélyrészi fürdők egyikének sincs oly fenséges vidéke, mint ennek a fürdőnek. Pár év alatt az egyesület teljesen elkészül az építkezésekkel és ugyancsak ez idő alatt több villa is épül. Már most is gondos-

kodva van, hogy a vendégek lehetőleg jól találják magukat. A vendéglőben olcsó és igen ízletes ételeket lehet kapni, a fürdő-árak mérsékeltek, a vendéglő-szobáké szintén. A meleg-fürdőhöz egészen új szerkezetű melegítő kazánt rendelt az egyesület, melyet ép most állítanak fel.

Az ásványvízre vonatkozólag, mely mint élvezeti és gyógyító hatású víz kitűnő, az elnökség pályázatot hirdetett, kiakarván azt adni több évre. A vizet *Hankó* Vilmos dr. baneologusunk az idén újból vegyelemzte és vizsgálatai eredményét a következőkben terjesztette be:

A borbereki vasas savanyúvíz chemiai összetétele.

		1000 s. r. vízben:
Calciumbicarbonat	Ca H ₂ (CO ₃) ₂	0·6982 s. r.
Natriumbicarbonat	Na H CO ₃	0·5445 „
Magnesiumbicarbonat	Mg H ₂ (CO ₃) ₂	0·3802 „
Chlornatrium	Na Cl	0·3080 „
Calciumsulfat	Ca SO ₄	0·1317 „
Kaliumbicarbonat	K HCO ₃	0·0538 „
Kovasav	SiO ₂	0·0486 „
Vasbicarbonat	FeH ₂ (CO ₃) ₂	0·0384 „
Manganbicarbonat	MnH ₂ (CO ₃) ₂	0·0177 „
Chlorkalium	KCl	0·0115 „
Chlorlithium	LiCl	0·0060 „
Natriumsulfat	Na SO ₄	0·0021 „
A szilárd alkotórészek összege		2·2407 „
Szabad szénsav		1·9112 „
„ „ térfogata		969·6 köb cm.

»A borbereki víz vasas savanyú-víz: mint ilyen majdnem hasonmása a hírneves karlsbrunni (vastartalma: 0·0394), charlottenbrunni (vastartalma: 0·0345) és krynicai (vastartalma: 0·0397) vizeknek; orvosi értéke is megfelel ezeknek. A balneotechnika útasításai szerint dugaszolva változatlan állapotban eltartható, szállítható. Kellemes ízénél, jelentékeny szénsav- és bicarbonat-tartalmánál fogva, mint élvezeti víz is felkarolásra méltó.«

Egy élelmes vállalkozó tehát hasznot hajthatólag értékesíthetné a vizet, mely a mint látjuk orvosi értékben a külföldiekkel versenyezni bír. Mint borvíz pedig rendkívül kellemes.

Vendég már most is elég van és még mindig folyton jönnek.

Ott nyaral a többek közt Bitsánszky Ede min. tanácsos és 6 tagból álló családja Nagy-Bányáról, Györffy Géza báró Ajtonról, Lindner Gusztáv dr. egy. tanár Kolozsvárról 5-öd magával, Csernátoni Gyula dr. kir. tanfelügyelő Beszterczéről 4 családtaggal, Fejérvári Jenő birtokos Sárvárról 7-en, Lányi Károlyné Zilahról, Székely István dr. tanár és családja Nagy-Szebenből 3-an, Szigethy Katalin és Ilka Kolozsvárról, Wildt József kir. albiró Déváról, Förster Károly Beszterczéről, Wettenstein Leoné Naszódról hárman, özv. Fuss Klotild és leánya Beszterczéről, Moldován Dani és neje ugyanonnan, Stern Ferencz és leánya Kolozsvárról, Lehman Sándorné és leánya Kolozsvárról, Keresztes József és családja Beszterczéről, Karácsony Sándorné és családja Kékesről, Krémer János Lekenczéről, Bothschar Tódor nyomdász, Beszterczéről, Hoffsteter Gotfried, továbbá Porutiu Samu, Garábet Bálint, Tergovits Ede, Schmidt Albert, gr. Lázár István alispán, gr. Lázár Árpád kir. ügyész, dr. Keintzel György tanár, Verák Gábor törv. bíró, Csellner Károly, Rakovics Antal, ugyanonnan; dr. Veress Vilmos tanár 7-ed ma-

gával, Keul Sarolta tanítónő, Korbuly György, Kolozsvárról; gr. Tholdi Amália, Maurer Róza és gr. Lázár Imréné, Sófalváról; Czecc Volmán Deésről, Papp Matild Naszódról, Ploári Jenő Borgó-Prundról, stb.

Érdekes, hogy még külföldről is vannak vendégek, így: Przejszeka Irma Lembergiből, Bilinszky Ilona negyedmagával Zsolkovból, Thürmann Angela Boberkáról, Szumpeter János közjegyző Buszkról. Az ó-radnaiak közül is nyaralnak: Guzmán János kohó- és bányafőnök, a magyarság lelkes apostola, családjával, Hunyady Imre dr. főszolgabíró, Geley Lajos dr. bányamű-orvos, Aladics Emil főerdész, Zachariás Erzsi, Bedő Dénes, Zagya Mihály, Sadler Frigyes, Bodor Gyula, Grün Leo és Fáni, Haupt Frigyes, Fizély Sándor, Ágh János, Sturavics Antal, Szenkovics Bogdáné, stb.

Eddig a vendégek száma meghaladja a 100-at, holott a tulajdonképeni szezon csak aug. 1-én kezdődik.

A fürdőhöz való utazás igen könnyű. Beszterczéig vagy Kolozsvár, vagy Maros-Ludas felől vasúton lehet, innen aztán 5 óra alatt kocsin. Az illetékes hatóságok előtt tervbe van véve a vasútnak Ó-Radnáig kiépítése, a mi hadászati és közgazdasági szempontból igen fontos lenne, ez útnak folytatása lévén a híres radnai szoros. Természetesen e vonattal az E. K. E. fürdője egyszerre a világfürdők sorába lépne.

Eddig már több sikerült kirándulás volt a *bányá*-hoz, a *Korinyis*-re, az *Ünőkő*-höz rendszeren 25—40 résztvevővel, meg aztán az *Ördög*-szoros-hoz, mostani nevén — a »Magyarok szorosa«-hoz, hol társas-vacsora és utána tánc is volt. Közönségünk egy szóval kitűnő jól érzi magát. g. j.

Felső-Bajomról. Ha Kolozsvár felől a gyorsvonattal jövünk Medgyesre, onnét d. e. 10 órakor útban lehetünk Felső-Bajom felé. Kényelmes kocsik várnak az útasra s mintegy másfél órát tartó jó úton robogva Felső-Bajomba érünk. A táj merre elmegyünk, mindenütt szép. Medgyes tiszta rendes útcaival igen jó benyomást tesz. Nyúgatról magas, jól művelt szőlőhegyek övezik, melyeken itt-ott kopaszságok alakjában a philoxera pusztításait látjuk. A hegy tetejéről alattunk marad a város; ismét gyorsan lejtve érjük *Balázstelket*. Ettől kezdve jó darabig gr. Haller Jenő nagykiterjedésű birtokán haladunk át, mely rendezettségé által végig lekötő figyelmünket. Egy fordulat és szemünk elé tárul *Felső-Bajom* (Bázna) község 291 m. magasan a tenger felett. Balfelől a régi várszerű lutheránus templom mellett haladunk el, jobbról szász gazdák takaros házsorait látjuk. A falu végére érve, egy nagy erdő-koszortúta völgy-katlanban szemünk elé tárul a felső-bajomi fürdő, mely a községgel már majdnem összeforrt.

El kell ismerni, hogy a fürdő fekvése igen kedvező s az első benyomás, az érkező útasra kellemes, biztató. A nagy lombú gesztenye- és akác fák között rejtőznek: a vendéglő, lakás-csoportok, fürdők és a körülzárt gyógyforrások. A telepre érve azonnal szemünkbe ötlük a középben hatalmasan égő öröktűz. A »Nándor« forrásból kigőzölgő kénhidrogéngázt ugyanis egy csővel vezették a világító tornyocskába, s ezt meggyújtván, folytonosan ég; bevilágítva pompásan a meglehetősen tágas udvart.

A felső-bajomi fürdő nem luxus-, hanem valódi gyógyfürdő, hol a többé-kevésbé szenvedő fürdő-közönségnek szórakozásáról is van gondoskodva. Egy kolozsvári jó zenekar naponta kétszer ad térzenét a, szépen

befásított sétányon. A fiatalság pedig megtalálja módját, hogy hetenként egyszer-kétszer táncmúltsággal tegye kellemessé a fürdői életet.

Vendég meglehetősen számban van, s képviselve van minden osztály. A fürdőigazgatóság humanizmusát dicséri, hogy e fürdő gyógyerejének kihasználása az egészen szegénysorsúak részére is lehetővé van téve. Dicséret illeti a konyhát is, mely ízletessége mellett jutányos is

A »Szikla,« »Nándor,« »Merkel« »Károly« forrás-vizek medenczékbe vannak gyűjtve, melyek közül ízléses faépítményekben a fürdőkabinettek láthatók. A víz kitűnő hatása általánosan ismert. Csak bámúlja az ember, midőn látja, hogy egy-egy járni teljesen képtelen beteg, pár hét alatt megjavul. Épen ezért F.-Bajomnak nemcsak szenvedő, hanem hálás vendégei is vannak, kik egészségük visszanyerését teljesen e fürdőnek köszönik és most egészségesen is felkeresik, s magukat jól találják benne. A fürdőigazgatóság figyelmét, előzékenységét, melyet a fürdővendégekkel szemben tanusít, elismeréssel kell kiemelni. *m.*

Előpatakról. A rendkívüli mostoha időjárás folytán azt lehetne hinni, hogy fürdőink egyáltalában nem lesznek látogatottak s valóban a különböző fürdő-tudósításokból látjuk, hogy e jóslat — fájdalom — kisebb-nagyobb mérvben teljesült, mert első rangú fürdőink is alig számlálnak fél annyi gyógyvendéget, mint múlt évben. Előpatakon még július elején nagyon érezhető volt a vendégek hiánya, de ma már annyian vagyunk, hogy ez évadot is a jók sorába számíthatjuk. Július második felének verőfényes napja a dunai államok lakóit is Kárpátainkba terelé; egész karavánok érkeznek naponta ide s ma már 800-an felül vagyunk. Képviselve van itt hazánk valamennyi vidéke, s midőn a térzene hangjai megszólalnak, csakhamar ellepi a sétányokat a vendégek serege, kik valósággal megostromolják a csodahatású forrásokat, melyekért oly távolból idezarándokoltak; a gyógyvendégek sorában láthatjuk a nagyszámú romániaiakat, szerbeket, bulgárokat. Az időtöltések kifogyhatatlanok; míg a délelőtti órákban a különböző fürdők parkjaiban hullámszik a tarka közönség, addig délután az erdei sétányokat, a csolnakázó tavat, a lawn-tennis, torna és czéllövészet terét tölti be vidám, kedélyes hangjával s alig hangzik el a két órát tartó délutáni térzene, már is következnek az esti szórakozások. A zongora-terem minden este magán-hangversenyek színhelye, s itt időzik pár órán át a gyógyvendégek színe-java, élvezve a saját köréből felváltva játszó művészeket. A bálók és nyilvános hangversenyek is nagyon gyakoriak; előbbieik sorából kiemeljük a múlt hó 27-én rendezett s meszsze körben ismert Anna-bált, mely múltjához híven ez évben is teljesen sikerült. *r.*

Jegyenye-fürdőről. Dugába dőlt az a szép terv, melyet Jegenyére nézve az »Erdély« I. évfolyama első számában közölt, s mely hivatva lett volna, a magyar szellemi munkásnak rendkívül olcsó nyári asylumot teremteni, Kolozsvárnak fölötte kényelmes kiránduló helyet és Jegenye vidékének biztos fejlődésű keresetforrást. Az ideális gondolkozású, nemes szándékú bérlő, Herrmann Antal, budapesti tanár, ismert népvizsgáló, 3 év alatt 10.000 frtot meghaladó kárt szenvedvén bérletében, kudarczot vallott

e vállalkozásával, s a tulajdonos, az erdélyi r. k. státus, mely először aránytalan pazarlással építkezett a fürdőben, aztán pedig szintoly aránytalan szűkmarkúsággal egészen elhanyagolta e telepet, elég nagylelkű volt feloldani a kárvallott bérlőt a könnyelműen 20 évre kötött súlyos szerződés alól. Most sokkalta kedvezőbb feltételek mellett vidéki érdekeltek szövetkezete bírja bérben 12 évre a fürdőt a hozzátartozó gazdasággal együtt, s ez utóbbira különös gondot fordítva és czélszerűen gazdálkodva, valószínűleg boldogulni is fog.

Hogy az előbbi bérlő belebukott a vállalatba, annak több oka volt. Először is Herrmann a legélesebb ellentéte az üzletembernek. Aztán nagyszabású társadalmi tervei meghaladták anyagi erejét. Végre pedig alkalmazottjai nem bírtak az ő intencziójának megfelelni, de nem is értettek a komplikált üzlethez; különben a tulajdonos sem támogatta a bérlő közhasznú szándékát, sőt talán ellenkezőleg. És ott a vidéken is nem egészen jó szemmel nézték a vállalkozást és szinte lesték a bukást

Tagadhatatlan hogy Herrmann nagyon sokat tett Jegenyé érdekében, fájdalom, sikertelenül. Fürdőbérlete révén a szomszédos Kalotaszeg kulturájára is fejlesztőleg akarván hatni, megalapította s nagy áldozattal kiadta a »Kalotaszeg« című heti lapot, e sok tekintetben mintaszerű vidéki újságot, mely mellékesen Jegenyé-fürdő értesítője volt. Törekvéseit nem méltányolták. Pedig merészség nélkül lehet állítani, hogy ha a teljes közöny miatt nem szűnik meg e lap, akkor talán elmarad a bánffy-hunyadi választás véres tragédiája! 1891-ben Herrmann gyorsaját állított fel a fürdőn és humoros napilapot adott ki. A nagy színen rendes színpadot állíttatott fel, s ott hivatásos színészek és műkedvelők felváltva játszottak. Ugyanazon nyáron előkelő, főleg fővárosi tanárok és írók olyan szép társasága volt együtt Jegenyén, a milyen nagy fürdőn is ritka, s a milyent nem egyhamar fog látni e kis fürdőhely. Ekkor merült fel az a terv, melyről legelől szólunk. Herrmann Jegenyén tartotta jeles dolgozótársát, dr. *Wlislöcki* Henriket, ki ottan 2 $\frac{1}{2}$ évi időzése alatt igen számos tudományos czikken kívül 8 nagy néprajzi munkát írt és adott ki, mindegyiket Jegenyéről keltevezve, melyek az eddig ismeretlen helyet híressé tették a nemzetközi ethnográfiai irodalomban; ugyancsak Jegenyéből indult ki *Fankó* János dr. munkája *Kalotaszeg*-ről. S Herrmannnak szakirodalmi szerepe és előkelő külföldi összeköttetései nevéssé tették az ő nyaraló helyét, melyről ennek révén nagyon előnyösen emlékeznek meg a külföldi írók (pl. *Louis Felbermann*, Hungary and its People. 277—278. l.; v. ö. az »Ellenzék« 1892-iki 159. sz.) A hazai sajtó is gyakran igen elismerően emlékezett meg Jegenyéről. Herrmann a fürdő érdekében balneologiai tanulmányokkal is behatóan foglalkozott. De a feljebb elsorolt okoknál fogva mindennek nem volt sikere.

Most Jegenyé ismét egy szerény, helyi érdekű fürdő és kiránduló hely. Örömmel vesszük tudomásul, hogy az új bérlők mindent elkövetnek, hogy Kolozsvárnak s környékének e kedves kiránduló helyét minél látogatottabbá tegyék. A bérlők törekvése ide irányul. A kittäinő konyha mellett gondoskodtak, hogy a közönség ne legyen kénytelen felcsigázott árakat fizetni az étel- és italnemüekért. A vendéglős a közönségtől csak a bérlők

által meghatározott árat veheti. A fürdőhelyiséget a látogatók kényelmére kibővítik, csinosítják; nevezetesen új meleg fürdőszobákat építenek. A lakhelyiségek számát is újabb építkezésekkel tetemesen szaporítják és a lakások mérsékelt bérével is minél több állandó vendéget igyekeznek hódítani. A közönség kényelme végett Jegenyénél megálló minden vonat érkezésekor a vasúti állomástól a fürdőig megfelelő kocsiközlekedésről van gondoskodva. A fürdőorvos dr. *Farkas Géza*, kolozsmegyei főorvos. Mindezt azonban sokkal nagyobb arányokban kellene tenni, mert az eddigi befektetésekhez képest Jegenyét nem nagy költséggel igen kellemes, könnyen hozzáférhető, keresett nyaralóhelylyé lehetne tenni, mely kifizetné a ráfordított kiadásokat.*)

Legnehezebb a közlekedés. Az egeresi állomástól a fürdőig egy mezei vasút valami 30,000 frtba kerülne. Az amortizáció részleteit fedezné a gipszgyár és kőbánya járuléka. Az üzem költségei tetemesen meghaladnák ugyan a személyforgalom bevételeit, de a vasút legalább megháromszorozná a vendéglő, fürdő és szobák értékét, s ha ilyen vasút van, az államvasutak a jegyenyei állomást Kolozsvárra nézve azonnal a II. szomszédsági zónába iktatnák. Ezenkívül 10,000 frton egy emeletes fürdőház építendő hidegvíz-gyógyintézzel és néhány teljes kényelmű mór-fürdővel, 1000 frton az ú. n. tó csónakázásra berendezhető s egy része hideg nagy úszodává alakítható át. Néhány ezer frt költséggel a fürdőterület teljesen rendezhető, a közeli erdőrészek parkká idomíthatók, az épületek tatarozhatók s a berendezés teljesen kényelmessé tehető: úgy, hogy 50,000 frt befektetéssel merőben megváltoznék a fürdő helyzete és gyümölcsözővé válnék a jószág és az első befektetés is. A fürdő-területen a föld értéke emelkednék; könnyen lehetne 40—50 villa számára alkalmas telkeket kihasítani s örök áron eladni. Megbízás alapján a tulajdonos maga építtethetné a nyaralókat magánfelek számára rendkívül jutányosan. Es Jegenyé azzá válhatnék, minék első tervezői kontemplálták, Kolozsvár rendkívül alkalmas kiránduló és nyaraló helyet nyerne és a közel 100,000 frt költséget képviselő fürdő-birtok, mely most *semmi tiszta hasznot* nem hajt, ezeket jövedelmezhetne az erdélyi r. k. státus fontos nemzeti kultur-céljai számára.

Hunyadi.

Borszékről. Borszék sorsa olyan, mint az erdő mélyében elrejtett szende virágé. Elfelejtik. Az idei fürdőszezon látogatottságra nézve mögötte áll a múlt évinek. A mai kor gyermekei irtóznak egy-két napi kocsiúttól, hisz igaz, hogy pl. Brassótól 190 km-nyire vagyunk; inkább útnak drága külföldi fürdőkbe, hol csilloghatni a fényűzés által s a nagyvárosi élvezeteket is feltalálhatni. De »jöni fog egy jobb kor,« jöni fog, midőn Borszék hírének és látogatottságának ama magaslatán fog állani, melyet páratlan vizénél, természeti szépségeinél fogva megérdemel. Csak készüljön el a *szekelyföldi* vasút. Az utazás mizeriái dacára elég szép közönség van együtt Borszéken és pedig a szélrózsa minden irányától. A romániai

*) De egy pár apróbb dolgot, mely összesen alig kerül 100 frtba, okvetlenül minél előbb meg kellene csinálni: a kastély előtti szép tórség predestinálva van lawn-tennis játéokra, az erdőbeli tánczhely fölötté alkalmas a croquet berendezésére s egy bérelt zongora a kastélybeli szalonban sokak öhajjtását elégítené ki.

vendégek azonban az idén is elmaradtak. Maradjanak, nem búslakodunk azért, csak honfitársaink gyülnének minél tömegesebben ide a drága külföldi fürdők helyett.

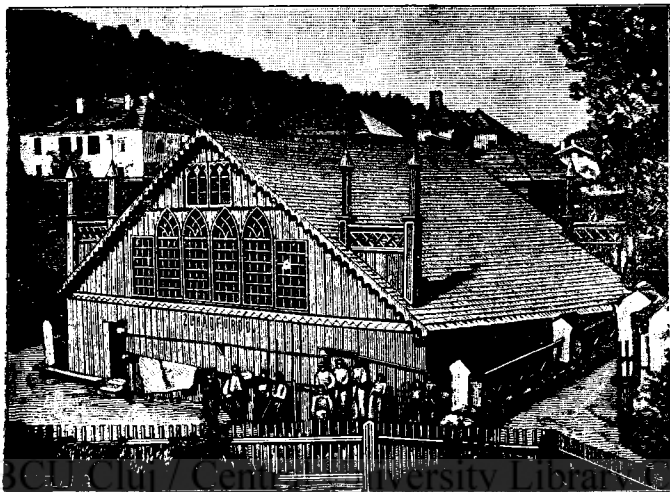
A fürdőben a Hamza Miska bandája zenél. Reggeli után a buzgóbb hívők templomba sietnek s azután meg jön a fürdés ideje. Ez a mindenkítől várt s mégis oly rettegett percz. Borszék nevezetessége a Főkút közelében csinos park közepén álló *Lobogó-fürdő*. A két fürdő közös burkolattal van körülvéve, s három tükörfürdővel ellátva. De a víztükrök fedetlenek, hogy a vízből millió, meg millió buborékban felgyöngyöző, kiáramló szénsav felszabadulhasson. Mert ez óvóintézkedés nélkül a nagy gázkiömlés következtében felgyülemelő szénsav a fürdőben való tartózkodást lehetetlenné tenné. A »Lobogó« 9—10 foknyi, szénsavval telített csípős savanyú vizébe mártani elkényeztetett tagjainkat, nem is oly tréfa ám. Nagyon erős szervezetűnek kell annak lennie, ki 10—15 perczig tartja a vízben; rendesen ennek fele is elég, s ha túlestünk rajta, megifjodunk, a legkellemesebb állapotban érezzük magunkat. A víz izomidegedző, erősítő hatása a csodával határos. Fürdés után a legnagyobb erőfeszítésre képes az ember, mintha a szervezet s a végtagok megkönnyebbültek volna. A víz a lábizmoknak bámúlatos könnyűséget, ruganyosságot, aczélosságot, fürgeséget kölcsönöz, úgy hogy az ember játszva tesz meg olyan hegyi sétákat, a milyenek megtételére azelőtt képtelenek érezték magát.

A borszéki Lobogó-fürdő.

Nagyon látogatott a díszes épülettel körülvett *Zuhany-fürdő* is, melynek rajzát szintén bemutatjuk. Ez női és férfi-osztályokra elkülönített sugár-eső, permetező s mozgó-zuhanynyal ellátott igen kényelmes fürdő, melynek vizét az ú. n. Ó- és Új-Sáros fürdőkől vezetik.

Az egyhangú fürdői élet közé egy kis változást hozott az Anna-napi bál, mely a casino nagytermében tartatott meg. De unatkozni itt azért (ha csak az eső nem esik) különben sem lehet. A kirándulások napirenden vannak és kevés fürdő dicsekedhetik annyi kellemes kiránduló helylyel, mint Borszék.

A borszéki Zuhany-fürdő.

A fürdő haladásáról szólva, van sok czélszerű javítás, újítás. Így a »Kossuth« kúti gyógyterem megnagyobbított, díszes új ruhát öltött; a »Lobogó« fürdőmedenczéje hasonlóan kiszélesített és még más czélszerű újításokat is sorolhatnék fel. A villák száma is folyton gyarapodik.

Borszéki.

A tordai sósfürdőről. A tordai »Bánya« név alatt ismert sósfürdő is most már jogoson igényelheti, hogy a szenvedő emberiség figyelmét felhívjuk reá, miután e fürdő Torda város képviselő-bizottságának határozata érvényesítésével, régi primitív állapotából kiemelkedve, egészen a modern kor igényeinek megfelelő változásokon ment keresztül.

E fürdőhely, mielőtt a jelzett nevezetes változások megtörténtek volna azon, semmi vonzerőt nem gyakorolhatott a közönségre: sívár volt az teljesen, mert a só-géra nehezen engedte volna meg, hogy e fürdőhelyet a szemnek és léleknek jól eső oázissá lehessen átvarázsolni. Torda városa azonban megszerezvén magának e fürdő felett a kizárólagos rendelkezési jogot: 30.000 frton felüli áldozattételével rövid idő alatt elismerésre méltó átalakítási munkát végzett ott. S e nagy befektetést Torda városa ama reményben tette, hogy különösen a csúszos, idegbajos betegek nagy gyógyerővel bíró e fürdő keresett fürdőjévé válik a szenvedőknek. Tordától a fürdőig kényelmes út vezet, melyet a város közönsége csupa sétából naponta többször is megjár; a kényelmesebb közönséget pedig a város fogatai 25 krért szállítják ki és vissza.

Megismerni óhajtván e fürdőt, tegyünk benne együttesen egy kis sétát. Menjünk legelőbb is az impozáns új, emeletes fürdői szálloda felé, melyet terjedelmes, begyepesített s a széleken szebbnél-szebb rózsafákkal ékesített helyek, és számtalan rózsával beültetett virágágyak körítnek. A szálloda előtt szemünkbe ötlik egy kis bokros csalit, melynek még fiatal ágai közül emelkedik ki a svájci stylnben épített gyógyterem fényes kupolája. S ha egy kissé távolabb tekintünk a fürdőhelyiség közelében emelkedő lankás hegyoldalra, ott is felismerhetjük a munkáskéz nyomait; mert e hegyoldal nagy távolságra be van ültetve akác-, gesztenye- és diófával, s a fűvel gazdagon benőtt oldalakon elvonuló szerpentin utak — addig is, míg az ezer meg ezer ültetvények enyhe árnyat nyújtó vastag sűdarrá nőnek ki magukat — mintegy hívják a vendéget, hogy próbálja meg felhatolni a tetőre is, hol fapadokon nyugodva, gyönyörrel legeltetheti szemét a táj szépségein. Mert ime feltűnik előttünk déli irányban a híres »tordai hasadék«, a toroczkói »Székelykő«, a »vidalyi kő« stb. magasan emelkedő alakja s láthatóvá válik az aranyosszéki szép rónaság és észak-keletre a nevezetes csatákról híres *Keresztesmező* egy része, a háttérben *Gyéres*, *Egerbegy* községek festői látképével . . .

Menjünk be most már a szállodába, hol az emeleten 12, a földszinten 14 szoba van, mindegyik egy tükörrel, egy fekete bőrdívánnyal, asztallal, márvány-alapú mosdó szekrénnel, diófa-ágygyal és ruha-szekrényrel és a szükséges székekkel stb. elegánsul berendezve. A szobák belvilága tágas, világos, egészséges s a szobák mindegyikéj egy széles tornácra nyílik úgy a szálloda elején, mint a hátsó részén; mert megjegyzem, hogy a szobák kettősek. A front elején levő szobákkal egyirányban úgy az emeleten, mint a földszinten van egy másik szoba is, melyből már a szálloda hátsó részén levő folyosóra van a kijárás. Az emeleten van a *nagy zongora-, olvasó- és társalgó terem*, hol meglepőleg hat reánk annak fényes berendezése. E szállodától nem távol van egy földszinti másik szálloda, hol 6 szoba van berendezve.

Nézzük meg még a *gyógytermet*, melyben minden vasárnap és csütörtökön cigány-zene hangzik, s egyik mulatság a másikat éri. E terem padlója parkettezve van és falai pirosra festve. A terem falai mellett piros bársony-pamlagok húzódnak körös-körül, s a mennyezetről két szép csillár ereszkedik alá. A tánczestélyek közt legfényesebb és legsikerültebb volt a hagyományos *Anna-bál*, mely július 30-án tartott meg. S ha még a szintén egészen újonnan épített *melegfürdő-helyiségbe* is betekintünk, hol 6 szobában 2—2 pléh-kád van meleg fürdésre berendezve és látjuk, hogy a hideg-fürdő használatára a nők számára 13 szoba, a férfiak számára pedig 6 szoba áll rendelkezés alatt, rövid sétánkat be is fejezhetjük.

S mert e sósfürdő ekkora kényelmet biztosít látogatóinak, s tekintettel arra, hogy e fürdőn az étkezés is a lehető legjutányosabb, mivel egy személynek havi ellátása csak 24 frtba kerül, a szállodai szobák napi bére is aránylag elég olcsó (1 frt 20 kr., 1 frt és 70 kr.); s tekintettel végül arra, hogy a betegek e fürdőn sem nélkülözik *dr. Szentkirályi* Lajos személyében a lelkiismeretes fürdőorvost: önként merülhet fel bennünk a kérdés: örvend-e hát a tordai sósfürdő az idegenek részéről kielégítő látogatottságnak?

Jól tett kérdésünkre válaszolhatjuk: habár a megyénkhez nem tartozó idegeneket jelenleg még csak 5—6 család képviseli e fürdőn, de e tényssel szemben örömünkre szolgáló konstatálnunk, hogy e fürdőt Torda város közönsége nagyon szépen látogatja s Tordáról és a közeli vidékről számos család időzik most e fürdőn, melynek igazgatója *Velits Ödön*. Tekintve a fürdőidény kedvezőségét és a fürdő szép berendezését, reményünk van, hogy Torda városának a szenvedő emberiség érdekében tett elismerést érdemlő áldozattételével szemben, a tordai sósfürdő az idegenek részéről is legalább érdemének megfelelő látogatásban fog részesülni; mert azt bátran kimerem mondani, hogy e jódos tartalmú sósfürdő jóság és gyógygerő tekintetében egy cseppet sem áll hátrább a többi hazai — már híressé vált — hasonnemű gyógyfürdőinknél.

Nagy Albert.

NÉPRAJZ.

A gainai leányvásár.

— Hajdan és most. —

Festői öltözetű oláh legények mokány-lovakon vágatnak Erdély délnyugati részéből fel a magasban fekvő vadregényes *Gainára*. És ugyanazon a napon, július tizenhatodikán szakadatlan kocsisor kanyarog fel, magasra, a páratlan szép kicsiny völgybe, *Gainára*. Azokban a kocsikban leányok ülnek az apjukkal. Szép, fekete, parázsszemű leányok, teltek és karcsúk, és szürke, lelógó bajuszú apák, mindannyian az oláhok nemzeti viseletében.

Gainán találkoztak az ifjak a leányokkal. A hevenyészett sátrakban telepedtek az oláh fáták, elővettek valami egyszerű, egyhangú hangszert, s ott játszották különös, mélabús nemzeti nótáikat és — vártak. Az apjuk ott volt mellettük. Aztán belépett a sátorba a leány, büszkén és daliásan; odament a leányhoz, megnézte jól. A leány visszanezett reá és elgondolkozott — nem azon, hogy tetszik-e neki a fiú, hanem azon, hogy tetszik-e ő a legénynek. Mert az utóvégre is mindegy volt neki, hogy az oláh parasztleány szép bajuszú gyerek-e vagy sem; akár az volt, akár nem: ő nem válogathatott a kérőiben. Ha megtetszett valakinek: azé lett.

Ekkor aztán az a valaki odament az apához, s megkérdezte, hogy adja a leányát? Az apa szólt:

— Kétszáz tallérért od'adom, fiam. Hidd el, nem sok az Mariczáért. Nézd csak, hogy villog a szeme, milyen piros az ajka, hogy fehérlik a foga. Nem mondhatod, hogy nem helyrevaló egy leány. Aztán, mit akarsz? Bizony öcsém, úgy senki el nem készíti neked a mamaligát, mint ez a leány. Mit akarsz többet?

— No jól van, öreg, gyere az asztalhoz!

Kimentek a nagy kőasztalhoz, a legény odaverte az asztalhoz a Mária-Terézia féltallérokat, az apa meg fülelt: jól pöng-e az ezüst? Aztán visszatértek a sátorba, a leány karonfogta a leányt, a muzsika mellett

eltánczolt vele egy fertály óráig, elvitte a pópához, megesküdött vele — ha akart s aztán elvitte haza.

Arad- és Hunyadmegye határán, 1481 méternyire a tenger színe fölött, óriási szil- és bükkfák közt, tarka sátrakban így tartották meg évszázadokig a híres, országos *gainai leányvásárt*, vad mócz-ficzkók tüzes oláh fátákkal.

*

Régen volt már az, ma már csak az emléke van meg a *gainai leányvásárnak*.

A pompás hegyek állnak ma is, a vén fák ma még vénebbek, a híres kőasztal még mindig ott nyugszik, örökös csendben, árnyékban alattuk. De ma már nem számolják le rá a pénzt, ellepi a moh, háborítlanul járja a szellő. Ezt a vásárt is megtartják, de bizony nem leányvásár az manapság. A mócz-legények még mindig ellátogatnak a vásárra, az Aranyos mellékéről, Hunyadból, sőt még Biharból is, hisz máskor alig érintkeznek egymással, de épen nem daliás alakok azok, vad gyerekek, nemzeti, de nem szép ruhában, kapa-dohányos pipával. Elmennek a vásárra, hisz egyszer egy esztendőben csak kell új bocskort vásárolni.

A leányok is bekocsznak *Gainára*, de hozományukat ma már nem czipelik fel magukkal. Nem is őket adják el ottan, hanem bocskort, pipát, csirkét, meg gabonát. Ők ott elárúsítók, nem áruk. Nincsenek úgy kicsípve, mint néhány — nem is sok — évtizeddel azelőtt, felöltik bő rokolyájukat, zsebrevágják a jóféle csályát, s isszák, nagy élvezettel. Nem is olyan szépek, mint az egykoriak, a regebeliek, soványak, elnyomorodottak, betegek — a kicsapongásoktól. Az erkölcsük nem áll éppen a legmagasabb nívón.

A *Gaina* egy csonka lapos hegy, régi idők tanuja, Hunyadmegyében, *Felső-Vidrá*-tól délre. A vásárt, a melyen leányokat adogattak olcsó pénzen, a hegyről nevezték el; a mai országos vásárt, melyet a *Gaina* tövében tartanak: *nagy-halmágyi* vásárnak mondja a nép.

Julius 16-án tartották meg az idén is a nagyhalmágyi vásárt. Közönséges, jelentéktelen vásár volt, olyan mint a többi. A leányok árulták a bocskort, a vásznat, faedényeket (dónicza) pálinkát és a hosszú havasi juhász-kürtöket és kalácsot, oláh perezet, a legények pedig megvették tőlük. Estefelé — így van ez minden becsületes vásáron — a fiatalok tánczra kerekedtek s járták a *hórát* és *batutát* hajnalig, hol lomhán, hol szilajul — az elfogyasztott szesz-neműek hatása alatt. Ha két ifjú lélek amugy futtában megszerette egymást: sebaj, a férfi hazavitte a leányt, s most együtt él vele. A pópa áldása nem kell nekik, minek az? Szerethetik egymást anélkül is. Adott az apa a közös háztartáshoz beleegyezést: jó, adott hozzá pénzt is: kitűnő dolog? Ha nem adta beleegyezését — sebaj! Arra való a legénynek hóka lova, hogy azon ketten is elférjenek. A hozományt meg majd csak ellopja a férj valahogyan, ha az isten segít. Kár azért egy szót vesztegetni.

Egy kis leányszöktetés — ez az egész, a mi az egykori híres *gainai leányvásárból* megmaradt. A többi: kedves emlék, dal, misztikus rege, meg — bocskor-adás-vevés.

György Lajos.

IRODALOM.

Hazai német néprajzi folyóirat. A *Herrmann* Antal dr. kitűnő fődolgozó társunk által ezélt hat évvel alapított »Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn« című folyóiratnak június hóban a III-ik kötete indult meg egy kettős füzettel. Ez a folyóirat, mint annak idején a lapok elég sűrűen emlegették, mindjárt legelső füzeteivel olyan általános figyelmet keltett egész Európa szakköreiben, hogy különösen a németek hangosan gratuláltak érte a magyar tudománynak és sürgősen szükségesnek nyilvánították, hogy Németországban mennél előbb keletkezzék hasonló vállalat, a mint hogy azóta keletkezett is vagy három. A buzgó alapító és szerkesztő, erejét meghaladó áldozatokkal adta ki *s osztogatta többnyire ingyen* érdekes tartalmú füzeteit; de áldozóképesége nem sokáig bírta ki a versenyt lelkesedésével. Mind inkább-inkább megkésték a pontos megjelenési időhöz egyébiránt nem kötött füzetek. Így aztán öt év alatt csak két kötet (két évfolyam) tudott elkészülni. A derék vállalat vergődését végre észrevette és meg is sokalta a minden jó hazai ügynek munkás pártfogója, *Főzsef főherczeg*, a híres, cigánytudós és miután meggyőződött a baj igazi okáról, védnöksége alá vette a jó sorsra érdemes folyóiratot, mely méltó tolmácsolója hazánk néprajzi és népvizsgálati állapotainak, s az új III. kötet most már a főherczeg anyagi és szellemi támogatásával indult meg, hogy ezentúl rendes, havi füzetek alakjában folytassa pályafutását.

A jelen kettős füzet a szerkesztő tájékoztató előszaván kívül, melyben a folyóirat szép számú munkatársait is felsorolja a következő érdekes és változatos tartalommal jelent meg: Közlemények az Alcsuthon letelepített cigányokról, *Főzsef főherczeg*-től. A miskolci palaeolith-lelet és a diluvium-korabeli ember Magyarországon (hat képpel) dr. *Török Auréltól*. Kiválóan érdekes és épen erdélyi tárgyú, az »Új adalékok az erdélyi szászok néprajzához« cz. hosszabb dolgozat, *Wlislöcki* Henriktől, ki e folyóiratnak belmunkatársa. Utána *Mátyás király és Geréb Péter* címen *Krauss* Frigyes dr. a kitűnő szlávista kezd közölni egy magyar vonatkozású boszniai bulgár *gusslár-éneket*, megfelelő ismertetést írván hozzá. Adatok a cigányok történetéhez és könyvismertetések fejezik be a hatalmas füzetet, melyekből ezentúl havonként 1—2 füzet jelenik meg 2—4 ívnyi tartalommal. — Lapunk zártakor kapjuk a 3—4. kettős füzetet, melynek változatos közleményei között erdélyi tárgyú: *Szongott* Kristóf két meséje az erdélyi örmények népköltészetéből.

A folyóirat ára egész évre 8 korona, néprajzi társaságok valamint a *mi egyesületünk tagjainak is 6 korona*. A szerkesztőség helye Budapest, I., Szent-György-útca 2 sz. Melegen ajánljuk a vállalatot, mely most egyúttal az angolországi »Gypsy Lore Society« című cigányok néprajzát tanulmányozó tud. társaságnak is hivatalos értesítője, a tudomány barátainak figyelmébe és pártfogásába.

—h.

Szamosújvár a magyar-örmény metropolisz írásban és képekben. Irta: *Szongott* Kristóf tanár, az »Armenia« szerkesztője. Szamosújvárt, Todorán Endre »Aurora« könyvnyomdája, 1893. Ára 1 frt 50 kr.

E derék mű olvasásakor úgy éreztem magam, mint a mikor az ember egy rokonszenves, kedves ismeretlen és mégis ismerős férfivel találkozik,

kinek társasága becses, szavai érdekesek, egyszerűek, minden frázis- és sallang nélküliek, de sokat mondók s a mi fő — igazak.

Hasonló e mű egy szép üveghez, melyen keresztül csak úgy távolról élvezhettem a — dalauzit, az édes igazságot, a ny nemzetiség életrevalóságát, erejét, szívét, lelkét, a vallás iránti rajongást, s küzdelmeit. Mondom, csak távolról élvezhettem s mégis megismertem, megszerettem. Szinte rosszul esett, mikor már nem volt mit belőle olvasni, nem volt mit látni. Igenis látni, mert Szongott illusztrálta is művét gazdagon, bemutatván a száznál több kép között mintegy specziálításul egy párt a szép nemből is. E 270 oldalra terjedő munka három részből áll. Első rész az örmények hazánkba való beköltözését tárgyalja, a római teleppel és a híres Martinuzzi-várral. Második rész szól Szamosújvár multjáról, a harmadik pedig a város jelenét tárgyalja. Mindenik rész feloszlik több fejezetre, a három összesen 68 fejezetre, vagy címre.

Az első részben szigorúan a tárgyhoz ragaszkodva elmondja szerző, hogy az ide bevándorolt örmények Örményország fővárosából Áni-ból származnak, melynek egy millió lakosa és ezeregy temploma vala. Az örmények mindig jólétben, gazdagságban éltek, a tudományt, művészetet pártolták, szóval a szellemi fejlettségnek igen magas fokán állottak, de mégis legnagyobb hajlandóságot a kereskedés iránt mutattak.

Többféle viszontagság miatt kénytelenek voltak ősi hazájukból többben kivándorolni, s letelepedni Moldva-Oláhországban, honnan I. Apaffi Mihály fejedelem hívta be őket Erdélybe 1672-ben. Itt kezdődik az örmények erdélyi szereplése.

Mintegy szemrehányólag — de igaza is van — mondja szerző, hogy más idegen nemzetiség, mely ide beköltözött ingyen építhetett hajlékot magának, csak az örményeknek kellett drága pénzért vásárolni azt a darabka földet, melyen Szamosújvár felépült, fizetvén 12.000 forintot érte, mi abban az időben nagy pénz volt.

S mégis sokáig, 168 évig hontalanok voltak a hazában, mert csak 1840-ben ismerte el az erdélyi országgyűlés honfiaknak, a mi nagy veszteség volt magára az országra is, mert nem fejleszthette e nép sem anyagi, sem szellemi tőkét olyan erővel, mint pl a magyar. Hivatalokban az örmény nem kapott elyet, de a közterhek viselésében az oroszlánrész az övé volt, mert volt pénze, kincse, vagyona s fáradtsággal és verejtékkel szerzett vagyonából mindig szívesen áldozott a honnak, a erre szükség volt.

Az 1848. év, mely hazánkban mintegy bőszen áramlat elsöpörte a szolgaságot, feltörte a bilincseket, és szabadságot, új erőt, új életet adott egyenlően minden magyar-föld lakta népnek, az örményeknek is jobb jövő hajnalát mutatta, egy reménységárt, melybe görcsösen kapaszkodott az egész örménység is. Hálával gondol ez évre Szongott is, midőn ezeket mondja, a szabadság, egyenlőség, testvériség évéről: »Hálás köszönetet rebeg gyöngye ajkam a liberalis magyar nemzetnek, mely e nagy idők áldásait nem tartotta kizárólagosan csak saját fiai számára, hanem azokból egyenlő részt adott, kivétel nélkül, a haza minden fiának. Éljen ezért a lovagias magyar nemzet és maradjon 1848 márcz. 15. nagy napjának felejthetetlen emléke egész Magyarország emlékezetében — az idők végeiglen!«

Minden fejezete e munkának jól átgondolt pár sorral végződik, a hála, tisztelet és szeretet hangján emlékezve meg egy-egy nagy emberről, ki mint a város szülöttje, valami nemes tettel tette hallhatatlanná nevét, szívét az örmények között.

Jellemző a szamosújváriakra általában minden örményre a vallásosság. Nem volt és nincs egyetlen kereskedő-társulata vagy testülete a városnak, melynek szabályai között a vallásosság nemes fénye ne látszanék meg. Ezt a nemes tulajdonságot örökli fiú az apától.

Szamosújvár város alapkövét 1700-ban tették le. A fennkölt szellemű Verzereskul Oxendius püspök kérésére engedte meg Lipót király, hogy a szamosújvári vár közelében az Örményvárost felépíthesse. Régi okiratokban »Örményváros« (Hájákhághákh) néven fordul elő. Az »Újvár« nevét a híres »Arx nova« vártól kapta, melyet Martinuzzi építtetett volt. A »Szamosújvár« elnevezést 1838 óta használják, midőn a város előljáróinak kérése folytán két 1838-iki diplomában »Armenopolis« helyett »Szamosújvárt« használták. Gerla (Gerlán, Gyerlá, Gelvá) nevű telep helyén épült a város, miért az oláhok most is *Gerlá*-nak nevezik.

A város tervrajzát egy római mérnök Alexa készítette, Verzereskul püspök rendeletére. Az építkezéshez mind örmények járultak s rövid idő alatt a semmiből felépült az a szép kis fészek, mely ma ápolója a tudománynak, erős vára a magyar hazafiságnak, fenntartója és fejlesztője minden szépségnek és nemesnek.

A város építésétől, illetve megalapításától kezdve rohamosan fejlődött Szamosújvár. Egyes nemeslelkű jóltevők, s alapítók áldozatkészségéből templomokat, iskolát építettek; díszes városházát, fiu-árvaházat; a vallásosság és erkölcsös élet terjesztésére vallásos társulatokat alapítottak, mind saját erejükből, sem kormánytól, sem mástól nem segítve.

A város jóltevői közül megemlítendő Gabrus Zachar, Lukácsi Kristóf, Kapatán Márton, dr. Esztegár Vártán érsek, Novák Márton, Simay Gergely, Lukács Béla keresked. miniszter, Czetz Gergely, Placsintár Dávid (kit Didi-bácsi néven ismer az egész város) stb. Mindenik név egy-egy csillag a hazai örmények egén, meg is van a könyvben mindegyiknek az életrajza és képe.

Sok minden volna még a miről meg kellene emlékezni a Szongott művéből, de félek, hogy már is túl léptem a határt, mit e folyóirat szűk tere enged. Még annyit mondok csak, hogy a Szamosújvár jelene ismeretetésének szánt III. részben az örmény szokások (a házasság, a húsvéti szentelmények, nagypénteki szent-sírlátogatás, úrnapja és karácsony) vannak ismertetve, továbbá az örmény közmondások, egy pár örmény mese és négy népdal van közölve Szongott gyűjteményéből, czáfolatául azoknak, kik eddig azt állították, hogy örmény népköltészet nincsen. Végül néhány jó ízü adoma és az örmény gyermekjátékok teszik kompakt egésszé e munkát, melylyel a szerző hasznos szolgálatot tett nemcsak a szamosújvári örményeknek, hanem az egész magyarságnak, s magának Erdély irodalmának és a tudománynak. E tekintetben e mű határozottan hézagpótló annyival is inkább, hogy dr. Molnár Antal »Szamosújvár monografiája« meg kéziratban hever.

Ezért Szongott rajongással, de tárgyilagosan és szépen megírt műve megérdemli az érdeklődést. Irálya tömör, nyelvezete egyszerű, szép és magyar minden ízében, mint írója. Különbösen hazafiság tekintetében derék örményeink magyarsága közmondásos. Még csak azt jegyzem meg, hogy a ki e művet olvassa, nehogy éhesen fogjon hozzá, mert a több helyen előforduló gazdag örmény vendégszeretetet és lakoma csak fokozná étvágyát. Midőn őszinte örömmel és meglelégedéssel ajánljuk olvasóink figyelmébe Szongott művét, mely Szamosújvárnak valóságos kalauza, teljes bizalommal várjuk a — második kiadást.

Chambly.

KÜLÖNFÉLE.

Erdőöri szakiskola Görgény-Szt-Imrén.

Bethlen András gr. földművelésügyi miniszter, ki az erdélyi turistaság elővitele szempontjából annyit tett, az erdőöri műszaki kiképzésre szakiskolát alapított Görgény-Szt-Imrén, melynek ünnepélyes megnyitása okt. elején lesz. Az iskolát a görgényi vadászkastélyban helyezik el. A kastély e végre jó részben már át van alakítva. Az iskola céljaira 20 hold csemete-kertet is rendeznek be. Ez is már annyira kész, hogy remélhetőleg 1895-ben az erdélyrészi kopár területek beerdősítésére szükséges csemeték innen fognak kiadatni.

Ez a szakiskola az erdélyi részekre nézve azért bír *kiváló fontossággal*, mert egyik legégetőbb szükségesen, a szakképzett műszaki segédszemélyzet hiányán lesz hivatva segíteni. Már pedig ez az erdélyi részekben, hol a vagyon zömét az erdők képezik, s hol a kisebb erdőbirtokosok száma (kik magasabb képzettségű erdőtisztet nem alkalmazhatnak) tulnyomó, ez az iskola kétszeres fontosságú. Bennünket azonban kiválóképen azért érdekel ez a dolog, mert erdélyi részünknek turisztikai tekintetből egyik legkiesebb, legnevezetesebb pontját választotta a miniszter, hol ez iskola turistaságot kedvelő tanári karával is szaporodik ama jeles férfiak száma, kik boldogult trónörökösünk hajdani vadászati területére tett kirándulásaik alkalmával a nevezetesebb pontokra nézve majd útbaigazítják, kalauzolják tagjainkat. Ez a hely azért is nagyon jól van megválasztva a szakiskola céljaira, mert itt sajátítják el legteljesebb mérvben a kezdő erdőőrök azt a készséget és ügyességet, melylyel majdani védkerületeikben a tanulmányi szempontokból kiránduló turistákat kalauzolni, útbaigazítani és egy a helyi viszonyokkal nem ismerős útas iránt tartozó figyelemben részesíteni fogják.

Görgény vidéke ama szerencsés pontok közé tartozik, hol a természeti szépségek pazar díszje vetélkedik a kiaknázatlan kincsek gazdagságával. A geológiával foglalkozó turistát érdeklí itt a porcellán- és üveg-gyártásra könnyen kiaknázható s gazdag mennyiségben előforduló kova-porond, a F.-Fancsaltól a Bunyásza végső pontjáig s Laposnyától a Kereszthegyig az úton feltárúlva előcsillámló *barna réz por*, melyet a székelyek felszednek s behoznak a kolozsvári kereskedésekbe, s a vidék több pontján elő-

forduló só, mész, pala és márványtelep. A botanikusokat érdekli a természet buja növényzete. A Bunyásza egy-egy védett pontján az »egres« nagyobb bogyókat növel, mint a szelidített cserje a kertekben. Itt havasi torma díszlik a hűs forrás öblén, amott meg lát oly növényeket, melyeket csupán a tordai-hasadék napsütötte szikla-oduiban s a trópusi éghajlat alatt talál. Az *epilobium* gyors változatban ölelkezik a málna-cserjével, ezt felváltja a nyírfák koronája, a nyírfák után a bükk, s a bükkelyek felett emelkednek hatalmas szálakban a lucz- és jegenye-fenyők koronái.

Az állattannal foglalkozók a hangyászó, szürke és más fajtájú medvéken, vaddisznókon kívül az emlős állatok, madarak, rovarok, halak legkülönbözőbb fajtáival ismerkedhetnek meg. Legnevezetesebb és egyúttal legkárosabb rovarjai, az »apáczák«, melyek itt telepedtek le először. A gyalogolni és a szép tájakban gyönyörködni szerető, nem találhat sehol szebb utat, mintha Görgényről Felső-Fancsalba s innen egy nap alatt a bunyászi fensíkon Borszékre sétál. A Bunyászáról »Székelyország« több vármegyéjét magas szikla-bérczeivel áttekintheti. Visszafelé a »Közrez«-en szekérral vagy lóháton átjöhét a »Kereszthegy«-en. Itt lát a hegy felső részén, a hol egy óriási juhászat van klimatikus nyaralók létesítésére kiválóan alkalmas olyan fensíkot, melynek festői báját és balsamos levegőjét elfeledni soha sem fogja.

Mindezek a dolgok szerencsés gondolatot adtak a miniszternek arra, hogy itt szakiskolát létesítsen s évről-évre 30 kikerülő növendékből formáltasson ugyanannyi — *praktikus turista-vezetőt.* K. I.

EGYESÜLETI ÉLET.

Az E. K. E. központi választmánya.

»Mikor minden egyesület pihen, akkor működik az E. K. E. a legtevékenyebben. Se télen, se nyáron nincs ez egyesületnél pihenő.« E jelentős szavakkal kezdte egyik helyi lapunk egyesületünk legutóbbi gyűléséről szóló tudósítását.

Választmányunk július 11-én ismét látogatott gyűlést tartott a városházán *Feilitzsch* Arthur báró ügyvezető alelnök elnöke alatt, ott lévén *Teleki* László gróf és *Nedorostkék* János ellenőrök, *Radnóti* Dezső titkár, *Beregszászy* László pénztáros, *Várady* Aurél jegyző, *Szűcs* Lajos dr., *Mannsbérg* Sándor báró, *Márki* Sándor dr., *Merza* Lajos, *Eöry* Ernő, *Merza* Gyula, *Vikol* Simon, *Herepei* Iván választmányi tagok.

Az elnök, megnyitójában jelezte, hogy június hóban választmányi gyűlést nem lehetett tartani a napirenden volt kirándulások miatt. Egyúttal előterjesztvén *Veress* Endre szerkesztő távozását (ki néhány heti tanulmány-útra indult) örömmel jelentette az ő nevében, hogy az »Erdély« mind változatosabb érdekes tartalommal jelenik meg, úgy hogy ma nemcsak a kolozsvári és erdélyrészi vidéki hírlapok, de már a nagy fővárosi napilapok is állandóan közölnek belőle mutatványt.

Ezután *Radnóti* Dezső titkár terjesztette elő jelentését, mely örvendetes fejlődését mutatja az egyesületnek

E szerint a lefolyt két hóban főgondja volt az elnökségnek a *radna-borbereki fürdő* építkezéseinek befejezése, berendezése és ünnepélyes felavatása. Mindez már

megtörtént, ámbar a kiadások nem remélt nagyságban hágták túl az előirányzatot. Második nagy munkával járt intézkedése a tagsági díjak erélyes beszédese volt. Ez is igen szép eredményt hozott. *Beregszász* László pénztáros e tekintetben valóban lekötelező kitarással dolgozott, hogy a folyton felmerülő újabb kiadásokat fedezni lehessen. E mellett teljesen rendbe hozta a pénztári könyveket és a gyűjtőívek alapján a törzskönyvet is egészen átdolgozta. Szintén ezzel áll kapcsolatban az újabb taggyűjtési akció, melyre nézve a választmánytól nyert felhatalmazás szerint, széles alapon kezdte meg a titkári hivatal a gyűjtést. Kibocsátott 12,000 gyűjtő-ív. Az eredmény már is biztató, mert folyton jelentkeznek új tagok, köztük több alapító is, mint *Cseh Ervin* főispán Erdődről (Szlavonia) 50 frttal és *Borszék* fürdőigazgatósága 30 frttal. Igen tevékeny mozgalmat fejtettek ki az osztályok is, különösen a kolozsmegyei, torda-aranyosmegyei és hunyadmegyei osztályok.

Az előbbi újabban két kirándulást rendezett: egyet Sebesvárához május 21-én és egyet, a Bethlen-, Béli- és Somkerek-sziklákhöz július 9 és 10-én. A torda-aranyosmegyei osztály kirándulása a *vidalyikő*-re vezetett, s július 28 és 29-én folyt le. A hunyadmegyei osztály június 1-én tartotta közgyűlését és másnap szép számu résztvevőkkel kirándulását Gyalárra, míg a központ a radnai havasokra rendezett május 28 és 29-én nagyobb kirándulást. A kirándulásokról részletes ismertetések jelentek meg folyóiratunkban és nagyobb érdeklődés keltése végett egyúttal a napi sajtóban. A központ majdnem mindegyik kiránduláson képviseltette magát és a rendezésben is készséggel résztvett. A titkári hivatal a választmányi határozatokat mind végrehajtotta. Végül fájdalommal jelentette a titkár, hogy *Kuti Albert* tisztügyész, a választmánynak lelkes és buzgó tagja június 12-én elhunyt. — Választmány a titkári jelentést tudomásul véve, *Kuti Albert* elhunytá fölött jegyzőkönyvileg fejezi ki részvétét.

Teleki László gróf ellenőr jelenti, hogy *Nedoroszték* János ellenőr-társával június 7-én a pénztárt megvizsgálták és »legjobb meggyőződésük szerint nyilatkoztatják ki, hogy mindent a legnagyobb rendben találtak, miért is *Beregszász* László pénztárosnak lelkiismeretes buzgalmaért, ernyedetlen szorgalmaért és mintaszerű pontosságáért legmelegebb elismerésüket fejezték ki. Különben a pénztár május és június havi bevétele alapítványdíjakban 60 frt, rendes tagsági díjakban 561 frt, osztálypótlékban 121 frt, a detonátai menedékházra 500 frt, adományban 10 frt, fürdőrészevény-díjban 40 frt, kiadványokért 10 frt 32 kr. stb., összesen az április havi 84 frt 14 kr. áthozatallal 1408 frt 61 kr. volt. Kiadás ezzel szemben 1386 frt 35 kr., melyből 730 frt a fürdőépítkezésekre, 378 frt 71 kr. az »Erdély« kiadására fordított. — Választmány az ellenőri jelentést örvendetes tudomásul veszi és a pénztárosnak a maga részéről is köszönetet mond.

Következtek most a radna borbereki fürdőre vonatkozó különböző előterjesztések. E szerint a fürdő május 29-én ünnepélyesen felavattatott, az épületek megfelelőleg átvétettek, a berendezések 1500 frtban beszerezettek és a melegfürdő részére 1000 frt értékben melegítő kazán állíttatott fel, úgy hogy a fürdő ez évben már teljesen felszerelve átadható a közhasználatnak. A közönség részéről örvendetes érdeklődés mutatkozik a fürdő iránt, s már is alig lehet a fürdőben kiadó szobát kapni. — Választmány az előterjesztéseket tudomásul véve, azokat helybenhagyja és *Bethlen Bálint* gróf elnöknek, ki a dolognak pénzügyi ágát rendezte, meleg köszönetet szavaz.

Az alsó-fehérmegyei osztály a *detonátai menedékház* ügyében beterjeszti a hely kijelölésére vonatkozó jegyzőkönyvet, melynek figyelembe vételével az elnökség a menedékház építését már megkezdte. Ezzel kapcsolatban titkár bemutatja a föld-

művelésügyi miniszter leiratát, melyben a tervet és költségvetést helybenhagyja és az erdőigazgatóságot a kivételre nézve útastja. A választmány örömmel értesül, hogy ez első nagyszabású turisztasági alkotása még ez évben elkészül, és hogy mindjárt a közhasználatnak átadható legyen, a berendezés beszerzését a jövő évi költségvetés terhére engedélyezi.

A *hunyadmegyei* osztály (mint folyóiratunk m. havi füzetében részletesen olvasható) június 1-én közgyűlést tartván, ennek határozatait közli a központtal. E szerint ügyrendjét az alapszabályoknak megfelelőleg módosította, és az osztálypótlékra vonatkozólag is intézkedett. — Választmány kijelentvén, hogy az osztálytagokra és pótlékra vonatkozó közgyűlési határozat csakis az osztályok alapszabályellenes alakulásának meggátlására hozott és ez semmi tekintetben sem czélozza az osztályok önrendelkezési jogának megcsorbítását: örömmel veszi, hogy a hunyadmegyei osztályllyal is a közös cél érdekében megegyezésre juthat. Ily értelemben az osztályhoz átirat intézését mondja ki.

A *térkép-javító bizottság* Márki Sándor dr. elnökle alatt megkezdte munkálkodását és jelenti a választmánynak, hogy a bécsi csász. és kir. katonai intézet 1893 és 1894-ben a radna-naszódi, magyar-láposi, galgói, alparéti, szamosújvári, hévzamosi, magurai és körösbányai térkép-szelvényeket veszi revízió alá. Első sorban tehát ezeknek az átvizsgálása lesz sürgős feladat. A bizottság a térképeket beszerezvén, megbízható egyéneknek küldi ki, hogy a helyszínen utánjárás alapján állapítsák meg a helyes magyar elnevezéseket. Már is többen vállalkoztak a térképek átvizsgálására, így a magurait *Szabó* Samu vál. tag fogja a nyár folyamán átdolgozni a gyalui képviselőség támogatásával. Választmány helybenhagyja a bizottság intézkedéseit azzal a töldással, hogy az Árpád- és Anjou-korabeli oklevéltárakból már most összeszedi a magyar elnevezéseket és a revízió alkalmával kellő kritikával felhasználja azokat.

Az *osztály-alakításokra* vonatkozólag választmány tudomásul veszi az elnökség jelentéseit, hogy a *brassómegeyi* osztály alakítására *Bozó* Sándor kir. ügyész vállalkozott és hogy a fogarasi és udvarhelymegeyi osztályokra nézve szintén megtétettek a kezdő lépések.

A *torla-aranyosmegeyi osztály* nyári kirándulási programja közöltetik a többi osztályokkal.

Ifjú *Bertha* Mihály szobrász, *Sándor* József tiszteletbeli tag felkérésére a radnai borbereki fürdő Széchenyi-forrása részére díjtalanul egy Széchenyi-szobrot ajánlott fel, mire a választmány a szobrot köszönettel elfogadja.

Csikvármegye törvényhatósága a Szent-Anna tóhoz építendő menedékház költségeire 100 frtot szavazott meg. — Választmány az összeget mindaddig pénztárba helyezi, mígy a kivétel iránt a terv és költségvetés elkészül.

A kereskedelmi miniszter leiratban közli az egyesülettel, hogy örömmel értesült arról a buzgalomról, melyel az egyesület az ezredéves országos kiállításban való minél méltóbb részvételre készül és érdeklél várja azt a programot, mely a részvétel módozatainak részleteire vonatkozik. — Választmány tájékoztatás végett fel fogja hívni támogatásra az összes fürdőket és érdekelteket és a konkrét javaslat elkészítését sietteti.

Ezek után a titkár terjesztett elő két indítványt. Egyik, hogy széles körben tétessék az anyaállamban közhírré, hogy ha valamely városból, községből stb. 10—20 tag összeáll és Erdély valamely szebb pontját meglátogatni óhajtják, ezek részére az egyesület készséggel rendez külön kirándulást, melyhez aztán mások is csatlakozhatnak. A másik az, hogy azok, kik valamely kirándulásra kötelezőleg jelentkeztek és

arról bármely okból ideje korán való jelentés nélkül elmaradnak, a részvételi díjat megfizetni tartoznak. — A választmány mindkét indítványt határozattá emeli.

Végül a Nagojra teendő kirándulást illetőleg *Szideczky* Lajos dr. terjesztette elő a kolozsmegyei osztály programját, illetve meghívóját. A központ részéről *Feilitzsch* Arthur báró alelnök kéretett fel a részvételre.

Ezzel a gyűlés az elnök éltetésével véget ért.

—zső.

Az E. K. E. alsófehérmegyei osztálya.

Az E. K. E. alsófehérmegyei osztályának választmánya f. évi július hó 13-án gyűlést tartott *Csató* János alispán o.-elnök elnöklete alatt. Jelen voltak: *Zeyk* Dániel, *Magyari* Károly dr., *Szilágyi* Gyula, *Váró* Ferencz, *Nádory* Vilmos, *Szász* József, *Gáspár* János, *Horváth* Miklós, *Dezso* Zsigmond és *Varró* László dr.

Az elnök megnyitója után dr. *Varró* László titkár tett jelentést a múlt gyűlés óta lefolyt egyesületi mozzanatokról, nevezetesen arról, hogy az osztály a *detonitai menedékházra* annak idején felajánlott 500 frtot immár teljesen törlesztette, anélkül hogy kölcsönhöz, avagy a kamatozó alapító-tagdíjakkhoz folyamodott volna, s hogy ez főképp *Verespatak* intelligentiája áldozatkészségének tulajdonítható, hol a titkár fent időzése alkalmával *Imreh* Károly főszolgabírónál — a menedékház javára 120 frtot gyűjtött. — Választmány a gyűjtőknek elismerő köszönetet szavazván, örömdetes tudomásul veszi, hogy a menedékház augusztus havában immár teljesen készen lesz, s tekintve, hogy *Abrudbánya* város közönsége nevében *Boér* Béla polgármester ez alkalomból az osztályt meleghangú táviratban már felkérte, miszerint az ide rendes közgyűlést *Abrudbányán* tartsa meg, elvileg ezt elhatározta s az elnöksége megbízta, hogy az úti-költségek, valamint a közgyűléssel kapcsolatos kirándulások iránt a legközelebbi választmányi ülésnek részletes javaslatot tegyen.

A »Pilisi« forrás mellett felállítandó egyszerű menedékház ügyében *Szász* József főszolgabíró előterjesztése alapján, a terv megkésztésével és az építkezés keresztülvitelével az elnökség bízta meg. Elhatározta a választmány, hogy a *Büvőpatak*-hoz az *abrudbányai* útból *Bredestnél* eltérő kiágazás alsófehérmegyei részének a megye alispánja útján leendő elkészítését kérelmezi, s e tekintetben az építészeti hivatalt terv és költségvetés benyújtására kéri fel.

Igen élénk eszmecsere szült az E. K. E. közp. választmányának amaz átirata, melylyel alapszabályainknak — a tagsági jogokra és kötelezettségekre vonatkozó részét megváltoztatni és a központ alapszabályaival összhangba hozatni kéri. — Kimondatott miként az osztály alapszabályaiban biztosított jogaihoz feltétlenül ragaszkodik, de mert a központi anyaegyesülettel szerves összefüggésben lenni s azt úgy szellemi- mint anyagi támogatásban is részesíteni egyik legfőbb céljának tekinti, az ügy érdemében javaslattételre bizottságot küldött ki, mely fölött a legközelebbi közgyűlés lesz hivatva dönteni.

Végül a választmány július hó 30-ára a *Csákyaikő*-höz nagyobb szabású kirándulás rendezését határozván el, e végből a rendezésre *Szász* József, *Horváth* Miklós, *Szilágyi* Gyula, *Dezso* Zsigmond, dr. *Vinkler* Albert és dr. *Varró* László választmány tagokat kérte fel.

Nagy-Enyeden, 1893. július 15-én.

Csató János
elnök.

Dr. Varró László
titkár.

225—1893. sz.
VI. 25.

Hivatalos rész.

Felhívás az összes tagokhoz az egyesületi jelvény ügyében.

Igen tisztelt (alapító, illetve rendes) tagtárs úr!

Választmányunknak alapszabályszerűleg gondoskodnia kellvén arról, hogy tagjaink kirándulások és más testületi megjelenésük alkalmával külsőképen is az egyesülethez való tartozásukat feltüntethessék: díszes jelvényeket készítettett, mely mint *emléktárgy is rendkívül izléses és becses*. A jelvény havasi-gyopár virágot ábrázol: közepén a magyar állam czimerével és egy átfogó szalagon az egyesület nevével. A jelvényt tagjaink számához képest több száz példányban rendeltük meg, számítva arra, hogy minden egyes tag örömmel fogja azt kiváltani és a testületi szellem erősítése képen is a megfelelő alkalmakkor viselni. Ezek következtében tehát hazafias tisztelettel kérjük, hogy a jelvény *1 fnt 50 kr* árát postautalványon *lehetőleg postafordultával* megküldeni szíveskedjék, hogy a megindult turista-mozgalom alkalmára minden tagunknak a jelvényt ideje korán kézbesíthessük.

Kolozsvárt, 1893. június hó 25-én.

Honfiúi üdvözzettel:

Feilitzsch Arthur báró,
ügyvezető alelnök.

Radnóti Dezső,
titkár.

402—1893. sz.
VII. 26.

Pályázati hirdetmény a radna-borbereki ásvány-vízre.

Az E. K. E. tulajdonában levő radna-borbereki fürdőben a kitűnő gyógyító hatású vasas ásvány-vizet, mely a balneotechnika útaitásai szerint dugaszolva változatlan állapotban szállítható, kedvező feltételekkel bérbe adjuk. E bérlet feltételei az E. K. E. titkári hivatalában (Belsőmagyar-utca 3. sz.) megtekinthetők. Az ásványvíz különben hasonmása a hírneves *karlsbrunni*, *charlottenbrunni* és *krynica* vizeknek; orvosi értéke is megfelel ezeknek. Kellemes ízénél, jelentékeny szénsav és bicarbonat tartalmánál fogva pedig mint élvezeti víz is forgalomba hozható. Az ajánlatok aug. végeig az említett titkári hivatalhoz küldendők.

Kolozsvártt, 1893. július 26.

Feilitzsch Arthur báró,
ügyvezető alelnök.

Radnóti Dezső,
titkár.

A közp. vál. felhívásai az ezredéves kiállításon való részvétel ügyében.

I.

415—1893. sz.
VII. 29.

A testvéregyesületekhez.

Igen tisztelt testvéregyesület!

Egyesületünk választmánya az ezredéves kiállításon a többi testvéregyesületekkel kapcsolatosan valamely formában részt akarván venni, kimondta, hogy e végett köriratban az összes testvéregyesületeket megkeresi, nyilatkozzanak, hajlandók-e elvben a részvételt a maguk részéről is elfogadni és miképen gondolnák ezt a legméltóbban és legcélszerűbben keresztül vinni? A beérkező válaszokat »Erdély« cz. folyóiratunkban közzétennők és ehhez képest a részvétel módjára nézve később egyöntetű határozatban állapodnánk meg. Hazafias tisztelettel kérjük tehát szíves válaszáat legkésőbb f. év szeptember 8-ig velünk közölni.

Kolozsvár, 1893. július 29-én.

Honfiai üdvözléttel:

Feilitzsch Arthur báró,
ügyvezető alelnök.

Radnóti Dezső,
titkár.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

416—1893. sz.
VII. 29.

A fürdőigazgatóságokhoz.

Igen tisztelt fürdőigazgatóság!

Az ezredéves kiállításban való részvétel tárgyában a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úr megbízta egyesületünket, hogy egy részletesen kidolgozott tervet készítsen arról, miképen lehetne az erdélyi rész ásványvizeit, fürdőit, nyaralóhelyeit és természeti szépségeit esetleg egy külön felállítandó pavillonban bemutatni. Választmányunk készséggel vállalkozván e tervet elkészítésére, ennek következtében, hogy a leginkább érdekelt fürdőigazgatóságok véleményét és javaslatait is figyelembe vehessük, hazafias tisztelettel kérjük, méltóztassék velünk f. év szeptember 8-ig közölni, hogy fürdője részéről mik volnának bemutatandók (ásványvíz, fürdő, szebb kiránduló helyek, természeti nevezetességek stb.) és ha a terv megvalósítható, a fürdőigazgatóság mekkora legnagyobb összeggel támogatná a vállalkozást és esetleg mik volnának különösebb kívánságai? Egy szóval fürdője részéről részletes javaslatot és véleményt kérünk, hogy az így beérkezendő adatok alapján képet nyerhessünk arról, miképen lehetne az erdélyi részt a kiállításon legméltóbban bemutatni. Meggyezzük, hogy már most igen kívánatos, ha a fürdőigazgatóságok fürdőjükről s az onnan tehető kiránduló helyekről minél több kabinet-alakú fényképet készíttetnének és azokat további felhasználás végett hozzánk beküldenék.

Kolozsvár, 1893. július 29-én.

Honfiai üdvözléttel:

Feilitzsch Arthur báró,
ügyvezető alelnök.

Radnóti Dezső,
titkár.